

การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบวิถีไทย
เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

โดย

นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช
รองเลขาธิการสายงานการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ
สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 – 2562

บทคัดย่อ

เรื่อง การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบวิถีไทย เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรม
การท่องเที่ยว

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ 61

บทความทางวิชาการชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า วิถีไทยจะสอดประสานให้เกิดมูลค่าและคุณค่าในการท่องเที่ยวได้อย่างไร การคิดค้นและทดลองนำวิถีไทย ที่มีเรื่องราวอยู่ในท้องถิ่น มีความโดดเด่นของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของไทย ที่สำคัญต่างๆ นำเสนอได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ เป็นวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ ที่ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยื่นที่ชัดเจนหลังเปิดประชาคมฯ และควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้ธุรกิจสิ่งพิมพ์เป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) การศึกษานี้ จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้เห็นต้นแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การสอดประสานความเป็นไทยและนวัตกรรม เพื่อร่วมจัดการความสัมพันธ์ทั้งระบบ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำด้วยการคัดสรร ของดี ของเด่น ของพื้นที่ และการจัดการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวตามแนวคิด Gastronomic Tourism ที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและจุดหมาย ปลายทางในภาพรวมจากองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมให้เป็น “Destination of Gastronomy”

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน, วิถีไทย, การเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการท่องเที่ยว, การสร้างความร่วมมือ, เยาวชนและนวัตกรรม

Abstract

Title Driving tourism in the Thai way to support the tourism industry.

Field Economics

Name Ms.Patarin Luekanchanawanit **Course** NDC **Class** 61

This academic article Initiated from the base of thought Thai ways will harmonize the value and value of How to travel? The invention and experiment of Thai ways With stories in the local area With outstanding tourism resources in Thailand Important Can be presented in both science and art. Is a unique Thai way and focus Both historical, social, cultural and living That makes Thailand different from other countries in the ASEAN community And having a clear standing position after opening the community And should bring about growth and income distribution of the tourism industry in the long term. The focus on value-added development for quality tourism (Quality Destination) with the creation of the publishing business is one of the important tools to create sustainability for the entire sector (Culinary Supply Chain & Supply Engagement). This study is therefore designed to see the prototype of the process of creating participation. Interaction with Thai identity and innovation To co-manage the whole system relationship Which leads to the promotion of sustainable tourism product management. By starting from the upstream, midstream and downstream with the selection of good products, outstanding areas and environmentally friendly management Developed to be a tourism product group based on the Gastronomic Tourism concept. That will lead to the management of tourist destinations and destinations The destination in the overview from the key elements to promote as "Destination of Gastronomy".

Keywords: sustainable tourism development, community-based tourism, creative tourism, gastronomy tourism, gastro-diplomacy

ก

คำนำ

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่เข้มแข็งของ การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายรายได้และประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึง ทั้งในเชิงพื้นที่และในการสร้างความมั่งคั่งให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อม (SMEs) ประเทศไทย นำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผลทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของคนในชาติ

(นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยนี้จัดทำเพื่อให้เกิดกรอบแนวคิดเรื่องวิถีไทยที่ชัดเจนขึ้น ฐานการคิดเรื่องวัฒนธรรมและวิถีความเป็นไทยได้นำมาใช้ในการท่องเที่ยว การสอดประสานให้เกิดคุณค่าและมูลค่ามีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในห้วงเวลาที่เรื่องความเป็นไทย เสน่ห์ไทย แบบไทย ๆ กลายเป็นกลไกในการขับเคลื่อนความโดดเด่นและนำมาใช้สร้างความแตกต่างให้กับการท่องเที่ยวไทย เพื่อนำสู่การเปลี่ยนผ่านการท่องเที่ยวแบบเดิม ที่มักมุ่งเน้นการเสพวัฒนธรรมอย่างผิวเผิน สู่การเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและซาบซึ้ง ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการสืบค้นความเป็นไทย และให้แรงใจสนับสนุนความกล้าในการทำให้นักท่องเที่ยว ทั้งที่มีส่วนเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และภาคประชาสังคม ได้ตระหนักว่า ความเป็นไทยจะไปไกลได้ หากเราทำงานและร่วมเปิดใจ เปิดกว้างให้เกิดการสร้างสรรค์ อย่างรู้ที่มา เมื่อการพัฒนาเกิดจากรากที่หยั่งรู้ถึงอดีต (วัฒนธรรม วิถีชีวิตตามประวัติศาสตร์) ทุกความคิด ทุกการสร้างสรรค์ที่มีความร่วมสมัยจะมีคุณค่าและมูลค่าเมื่อเราเหลียวหลังเห็นราก เพราะมีที่มา มีจุดยืนบนความหนักแน่นของความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความร่วมสมัยของการท่องเที่ยววิถีไทย และที่สำคัญยิ่ง คนรุ่นใหม่จะมองเห็นอนาคตของความเป็นวิถีไทย ตามแบบที่เหมาะสมกับโลกที่พวกเขาจำเป็นต้องดำรงอยู่ได้ในอนาคต ผู้วิจัยเป็นอีกหนึ่งเสียงที่จะสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยที่ดีต้องมีนวัตกรรม นำพาให้เกิดความกล้าที่จะคิด พร้อมทั้งจะใช้วิธีวิจัยเป็นเครื่องมือในการสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบ

(นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ ๑	
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ ๒	
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	
และสร้างสรรค์ พ.ศ.2561-2565	7
การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	8
การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน	9
คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนของ David A.Fennell	15
ข้อตกลงในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	17

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ ๓	พื้นที่ศึกษาและผลการศึกษา	20
	พื้นที่ศึกษา	21
	การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	23
	ตลาดที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	26
	ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไทย	28
บทที่ ๔	การวิเคราะห์	35
	รูปแบบ วิธีการ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย	36
	รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย	37
	แนวทางการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเป็น Destination of Gastronomy	47
	โครงการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย	48
	โครงการการเกษตรกับคนรุ่นใหม่	49
	โครงการสร้างต้นแบบสู่ตลาดโลก	49
	โครงการสร้างสื่อการวิจัยแห่งการเรียนรู้	49
	โครงการสร้างชุดความรู้	50
	โครงการสร้างต้นแบบ	50
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	52
	สรุป	52
	ข้อเสนอแนะ	57
	บรรณานุกรม	61
	ประวัติย่อผู้วิจัย	63

๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3-1	แนวทางการกำหนดพื้นที่การศึกษา	22

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1-1	วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	14
4-1	ค่านิยมร่วมในการพัฒนาแนวคิดวิถีไทยกับการท่องเที่ยว	47
5-1	การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย	58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งของโลกที่มีการขยายตัวสูง ตามอัตราการเพิ่มขึ้นของ ประชากร การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาของเทคโนโลยี ทั้งทางด้าน การสื่อสาร และการคมนาคมที่สะดวกสบาย รวดเร็ว การเดินทางที่ลดระยะเวลา รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ ถูกกลงในกรณีของสายการบินราคาต่ำ (Low Cost Airline) ยิ่งกระตุ้นและเพิ่มสมรรถภาพให้กับ อุตสาหกรรมนี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การท่องเที่ยวเข้ามาซึ่งประโยชน์มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่ง การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเพียงจักรสำคัญในการสร้างความเจริญทั้งด้านสาธารณสุข โภค สาธารณสุข การนำมาซึ่งธุรกิจเกี่ยวเนื่องต่างๆ ก่อให้เกิดการจ้างงาน และการกระจายรายได้ ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนา ที่การท่องเที่ยวเป็นสินค้าสำคัญที่นำเงินตรา ต่างประเทศมาตั้งแต่อดีต ด้วยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและความ พร้อมด้านการบริการ มีจุดเด่นด้านความหลากหลายของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและ วัฒนธรรม ก่อให้เกิดการพัฒนา กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดผู้คนทั่วทุกมุมโลกให้เดินทางเข้า มาท่องเที่ยว

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่ เข้มแข็งของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้น ให้เกิดการ กระจายประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึงกับชุมชนทั้งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาการ ท่องเที่ยวและพื้นที่ อื่นๆ ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผล ทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ งานวิจัยต่างๆ ได้พยายามค้นหา ต้นแบบในการจัดการที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยวทั้งระบบอย่างครอบคลุมมาโดยตลอด หนึ่งใน ปัจจัยสำคัญ คือ การกำหนดแผนที่และทิศทางการพัฒนาที่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจนของทุกภาค ส่วนที่เกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนแผนการทำงานจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่มีกระบวนการคิด และ วางแผนอย่างรอบคอบการทำงานให้เห็นเป็นแผนภาพ กำหนดให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร และมีความ

เชื่อมต่อกันอย่างไร เพื่อทุกกลไกทำงานให้ไปถึงที่หมายเดียวกัน จากการประชุม UNWTO World Forum (2015) ได้ข้อสรุปร่วมกันเพื่อกำหนดกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวตามขอบเขตนิยามที่ แน่วแน่ชัดเจน คือ มิติเชิงสิ่งแวดล้อม คือ การลดการปลดปล่อยคาร์บอน มิติสังคมวัฒนธรรมคือ การเป็นความเป็นของแท้ของจุดหมายปลายทาง และ มิติเศรษฐกิจให้มุ่งเน้นการกระจายประโยชน์ อย่างเท่าเทียม ดังนี้

“The commitment of sustainability: Tourism confirms its presence as a sector that contributes decisively to the GDP of countries and job creation, but responsible growth needs to be taken into account. How to achieve sustainable tourism from the three pillars of sustainability defined by UNWTO: environmental (reducing emissions), socio-cultural(the authenticity of a destination) and economic (equitable distribution) food tourism can be anything but mass tourism and should be ethical within environment which endures it”. (UNWTO, 2015)

ทิศทางกรก้าวเดินดังกล่าวสอดคล้องกับ ในปี พ.ศ. 2558 นี้ประเทศไทยนำเรื่องการท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจ การท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ทั่วถึงต่อชุมชน จัดการโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อชุมชน อย่างครบถ้วน โครงการวิจัยนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อน การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำ แผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้น โครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิดบนหลักการที่ว่าแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จัก นำวิถีไทยจากฐานรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากการมีส่วนร่วม ของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนา อนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อ การตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) โดยได้กำหนดคำ จำกัดความ วิถีไทยและชุมชนเพื่อให้ได้ขอบเขตไว้ ตามมิติเวลา คือ อดีต ปัจจุบันหรือความร่วมมือ สมัย และอนาคตที่สามารถเชื่อมต่อกันวิถีชีวิตไทยได้ ทั้งนี้ วิถีชีวิต หมายรวมถึง ธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ชีวิต (สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่) และศิลปะที่ถ่ายทอดสะท้อนตามวิถีของความ เป็นอยู่ แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย (ธรรมชาติ ชีวิต ศิลปะ) นี้จะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยและจะช่วยสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในภาพรวม

แผนจึงเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในระดับนโยบายระดับปฏิบัติการ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดเชื่อมโยงการบริหารจัดการการบริการตามวิถีของชุมชนและเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกแล้วอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจอย่างไม่รู้ลืมให้กับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลอย่างสูงสุดต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย
2. เพื่อเป็นกรณีศึกษาและรูปแบบการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวของชุมชนและสร้างคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่สอดคล้องและสามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประชาคมโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนยุทธศาสตร์และแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นให้เห็นกลไกการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะมิขนาดพื้นที่และระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแบบใด (Scale) โดยหมายรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นได้ทั้งในขนาดและระดับการพัฒนาที่เล็ก กลาง หรือใหญ่ ชุดโครงการวิจัยในแผนงานชุดนี้จึงดำเนินการในกรอบเพื่อศึกษาและกำหนดแผนขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแผนงานการพัฒนาและบริหารบริการอย่างเป็นระบบและให้มีความชัดเจน โดยสามารถเสนอแนะแนวทางต่างๆ ได้ตามขอบเขตเฉพาะเรื่องดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย เน้นให้องค์กรชุมชนหลากหลายเป็นศูนย์กลาง เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน
2. นวัตกรรมและการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์โดยการร่วมคิดของกลุ่มเยาวชน เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งผลให้รักบ้านเกิดและเพื่อเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

3. การศึกษาหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน โดยการนำรูปแบบการคิดเชื่อมโยงของการจัดการ และงานศิลปะ อาหารไทย การเกษตร และการบริการ ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้งานวิจัยในแผนงานย่อยกำหนดเป้าหมายให้สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดแผนการขับเคลื่อนที่ส่งผลให้เกิดการคิดตามแบบวิถีไทย ในบริบทที่มีความเฉพาะเหมาะสมกับ ความหลากหลายในพื้นที่ และมีผลก่อให้เกิดแผนงานต่าง ๆ ในทางปฏิบัติได้ และจะเป็นแหล่งข้อมูล ให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานของการบริหารจัดการ ประสพการณ์ที่นักท่องเที่ยว ควรได้รับจากบริการท่องเที่ยวโดยดำเนินการในเชิงรุกบนจุดยืน แนวคิดที่ว่า “สร้างฐาน ต่อยอด เติมเต็ม ต่อเนื่อง”

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นประเด็นที่ต้องการความเข้าใจเชิงลึกที่สามารถอธิบาย กระบวนการเพื่อตอบคำถามอะไร และทำอย่างไร (What and How?) เกี่ยวกับกลุ่มคน ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในกรณีนี้คือ การสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าและคุณค่า เพื่อความยั่งยืนที่สอดคล้องกับ วิถีไทยจาก สภาพแวดล้อมตาม ความเป็นจริงในทุก ๆ มิติ โดยมุ่งให้ได้รับข้อมูลด้านความรู้ลึกซึ้งนึกคิด เข้าใจ ซึ่งพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของกลุ่มตัวอย่างภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเน้นการเข้าไป สัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลัก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดย การตีความและ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) (กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติและคณะ, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภางค์ จันทวานิช (2554) กล่าวว่า นักวิจัยควรใช้วิธีการเชิง คุณภาพใน สภาพการ เมื่อต้องการทำวิจัยในเรื่องที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น เรื่องเกี่ยวกับ ค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อถือ ความหมายของสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมและ วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ประเทศไทยได้แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยที่มีการบูรณาการอย่างมีส่วนร่วม และก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงประยุกต์ ตามแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน โดยก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย ตลอดจนแนวทางการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทย
2. เชิงวิชาการ นำเสนองานและแลกเปลี่ยนตลอดการทำงานวิจัยในรูปแบบการดำเนินงานวิจัยที่สร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อมต่อกับทีมงานวิจัยระดับสากล
3. เชิงพาณิชย์ นำผลการศึกษาที่ประยุกต์ใช้จริงจากกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์สู่การเพิ่มมูลค่าที่นำไปใช้ได้ในกลุ่มโรงแรมขนาดเล็กที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวได้ตามแบบวิถีไทย

คำจำกัดความ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชน และเพื่อชุมชน มีรูปแบบและกระบวนการจัดการที่มุ่งเน้นการรับฟัง ร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วม กำหนดทิศทาง และกำหนดอนาคตที่ชุมชนปรารถนา จะเห็น บนความเข้าใจที่มีในเรื่องนั้น ๆ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงมีแนวคิดเรื่องการออกเสียง (Voice Heard) การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การจัดการคุณภาพชีวิตที่ดี กลุ่มชุมชนหรือกลุ่มคนที่หลากหลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือเป็นชุมชนที่มีลักษณะต่าง ๆ เช่น คนรุ่นเก่า รุ่นใหม่ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คุณลักษณะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ผู้ทำจึงมีสิทธิในการออกเสียง ออกความคิดเห็น กำหนดทิศทางที่ควรจะเป็นไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียม

วิถีไทย

หมายถึง การคิดเรื่องวัฒนธรรมไทยในเชิงลึก มีความเชื่อมโยง มีพลวัต บริบทของกาลเวลา อดีต ร่วมสมัย และการก้าวสู่ออนาคต และในที่นี่ มีรากความเข้าใจจากวัฒนธรรมที่มีใช่เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรม

ของคนไทยในวันนี้ที่มีรากและที่มาจากอดีต และสามารถประยุกต์
สร้างสรรค์สู่การเชื่อมต่อในอนาคตได้ รูปแบบแนวคิดเชิงบวกหรือที่
เรียกว่า Appreciative Inquiry (AI) เป็นการตั้งคำถามเชิงบวก ค้นหา
แนวทางสร้างสรรค์มากกว่าเป็นการร่วมกันเพียงเพื่อค้นหาปัญหา แต่
เป็นการมองปรากฏการณ์ จากมุมที่เป็นจุดแข็งและร่วมสร้างสรรค์ต่อ
ยอดจากความเข้มแข็งของแต่ละฝ่าย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ได้กรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสร้างเป็น กรอบแนวคิดที่กำหนดองค์ประกอบต่างๆ ที่ควรมีในการสร้างกลไกในการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยววิถีไทย มีแนวทาง คือ กลไกการจัดการที่เกิดจากการมีส่วนร่วม เพื่อ เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ 1. เพื่อจัดทำแผนการขับเคลื่อนการจัดการการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทย ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง 2. เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาบริการท่องเที่ยว ให้สามารถสอดประสานเรื่องราว ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ ไปในการท่องเที่ยวได้ 3. เพื่อเป็นกรณีศึกษาและรูปแบบการเพิ่มมูลค่าและสร้างคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ 4. เพื่อสร้างแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่สอดคล้องและสามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประชาคมโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ และแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565

จากการจัดการทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561-2565 นี้ ดำเนินการโดยยึดตามยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) โดยกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการฯ ประกอบด้วย การจัดประชุมรับฟังข้อมูล ความคิดเห็นและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ใน 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ประกอบด้วย ผู้แทน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ภาควิชาการ และแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้ง การศึกษาวิเคราะห์ผล ประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาและถอดบทเรียนกรณีศึกษาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในต่างประเทศและศึกษาวิจัยเอกสาร พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจัดทำร่างแผนปฏิบัติการฯ เพื่อนำไปปรับปรุงความคิดเห็นจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ภาคเอกชน ภาควิชาการ และแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำความคิดเห็นมาปรับปรุงเป็นแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561-2565 ประกอบด้วยรายละเอียดของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปปฏิบัติได้จริงและเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ ทั้งมีข้อเสนอแนะถึงกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฯ รวมทั้งแนวทางการติดตามและประเมินผล พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์พ.ศ. 2561-2565 จาก 5 ยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 สามารถสรุปเป็นแนวทางยุทธศาสตร์จากแผนแม่บท ได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 - เสริมสร้างคุณภาพทักษะและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง บนฐานความพอเพียงและความรู้โดยเน้นองค์ความรู้และการพัฒนาบุคลากร สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 - ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 - พัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขของทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 - พัฒนากลไกการขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการ และการทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายประชารัฐที่มีเอกภาพ มั่นคง และยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 - พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในภูมิภาคอาเซียน

การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เป็นที่เข้าใจกันว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเป็นเส้นทางลัดไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ของประเทศที่กำลังพัฒนาในหลายๆประเทศ รวมทั้งประเทศสังคมนิยมที่เริ่มเปิดประเทศใหม่ เช่น ในกลุ่มประเทศอินโดจีนและกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออก ต่างมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวเป็นภาคบุกเบิกที่จะนำผลประโยชน์ทั้งหลายมาสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วยการลงทุนที่ไม่สูงนัก โดยหวังว่าการท่องเที่ยวจะดึงดูดเงินตราต่างประเทศ ทำให้คนในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้

ในขณะเดียวกันประเทศไทยก็เคยอาศัยการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จทางการตลาดอย่างงดงาม จนเป็นที่รู้จักในฐานะ “สยามเมืองยิ้ม” และประเทศไทยได้กลายมาเป็นสถานพักผ่อนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก

แต่หากจะเทียบกับประเทศที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเป็นอันดับแรกๆ ของโลก เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี และสเปน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวประมาณ 27-50 ล้านคนต่อปี ประเทศไทยนับว่ายังเล็กมาก เพราะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพียงประมาณ 5 ล้านคน แต่ถ้าเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียซึ่งมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และประเทศที่มีสิ่งมหัศจรรย์ติดอันดับโลก เช่น อียิปต์ (มีนักท่องเที่ยว 2.6 ล้านคน) และอินเดีย (1.8 ล้านคน) ก็นับว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จสูงมาก รายได้จากการท่องเที่ยวของไทยค่อนข้างจะมีความสำคัญ คือ คิดเป็นร้อยละ 5.4 ของ GDP (รายได้ประชาชาติ) ซึ่งสูงกว่าประเทศอื่น ๆ ใน เอเชีย ยกเว้นสิงคโปร์ (ร้อยละ 11.4 ของ GDP)

ความสำเร็จของการท่องเที่ยวไทยหรือยุคทองของการท่องเที่ยว เพิ่งจะเริ่มในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยวในปีแรกของแผนฯ ประมาณ 50,000 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 100,000 ล้านบาทในปีสุดท้ายของแผนฯ ความสำเร็จดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากกลยุทธ์การตลาดที่ประกาศให้ปี 2530 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวในปีนั้นเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 34 และต่อมา ในปี 2531 เพิ่มขึ้นอีก ร้อยละ 58 ในปี 2534 รายได้จากการท่องเที่ยวเท่ากับสองในสามของสินค้าออกประเภทเกษตรกรรม และมีมูลค่าใกล้เคียงกับรายได้จากการส่งออกสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งเป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีการส่งออกสูงสุด อย่างไรก็ตามข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการเติบโตของการท่องเที่ยวไทย คือ การเพิ่มของรายได้ตั้งแต่ปี 2524 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว และระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย แต่ค่าใช้จ่ายต่อวันที่คิดในราคาคงที่แทบจะมิได้เพิ่มขึ้นเลย

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community-based Tourism)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นับเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เป็นเงินตราให้กับผู้ประกอบการและกระจายเข้าไปในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบต. เทศบาลตำบล และอบจ.) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐบาลจึงควรมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย

และนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยรวม และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศด้วย

รายได้จากการท่องเที่ยวย่อมกระจายเข้าไปสู่ท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้ ยกตัวอย่างเช่น มีนักท่องเที่ยวมากินอาหารในพื้นที่ หรือซื้อสินค้าของที่ระลึกต่างๆ เงินจากนักท่องเที่ยวจะผ่านมือจากเจ้าของร้านไปซื้ออาหารสด ผลไม้สด หรือซื้อผ้าทอ เงินเหล่านี้ย่อมกระจายไปสู่เกษตรกรผู้ผลิตอาหารและผลไม้ หรือไปสู่ช่างทอผ้าซึ่งอยู่ในท้องถิ่นได้ เป็นต้น ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นย่อมเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเดินทางมาเที่ยวได้เพิ่มขึ้นตลอดทั้งปีและตลอดกาล อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นั้นมีหลายระดับ ระดับแรกก็คือ ชุมชนหรือประชาคม (Community) ผู้รับผิดชอบเป็นเจ้าของเป็นผู้ครอบครอง จะต้องทำหน้าที่ มีบทบาท ดังนี้

1. หน้าที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวของชุมชนตามที่กฎหมายระบุ

องค์กรชุมชนหรือประชาคม (Community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุด และมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีบทบาท และหน้าที่ต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกัน ตามรัฐธรรมนูญ กำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกฎหมาย ดังนี้

รัฐธรรมนูญไทยฉบับพ.ศ.2540 ระบุไว้ในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตราที่ 46 ระบุไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติมาตราที่ 56 ระบุไว้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ เพื่อให้การทำงานของชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ มีความคล่องตัว ชุมชนหรือประชาคมจะต้องเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรชุมชน ได้แก่ ประธาน รองประธาน (1-2 ตำแหน่ง) เลขานุการและนายทะเบียน เற்றுญิกหรือสมุหบัญชิ ปฏิคมและประชาสัมพันธ์ มีการกำหนดหน้าที่ ระเบียบ กติกา และรายงานต่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน โปร่งใส เพื่อให้การทำงานของกลุ่มผู้แทนสามารถ

ทำงานได้ควรกำหนดเงินตอบแทนเป็นเบี้ยประชุมสำหรับค่าใช้จ่ายอื่นรวมอยู่ในงบประมาณ
ดำเนินการ

บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยว
ที่ยั่งยืนนั้นจะต้องทำงานร่วมกันกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิดและระดมความคิดเห็นใน
การศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวว่า มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและ
ปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การ
ท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือ
กันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอม
จากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบ
ปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข พื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำ
หน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

หากพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นแล้ว สามารถแยกออกเป็นประเภท
ต่าง ๆ ได้ 7 ประเภท คือ

2.1 แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงาม โคดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่น ป่า
เขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล

2.2 แหล่งโบราณคดี/ แหล่งประวัติศาสตร์/ ศาสนสถานที่สวยงาม

2.3 พิพิธภัณฑสถาน

2.4 งานบุญพื้นบ้าน งานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (12 เดือน)

2.5 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตพื้นบ้าน และการประกอบอาชีพหลักในชุมชน

2.6 ไร่ นา สวนเกษตรต่าง ๆ และ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

2.7 บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่าง
มีคุณภาพ ในแต่ละสาขา เช่น บริการรถนำเที่ยว เรือนำเที่ยว บริการในร้านอาหาร และบริการนำ
เที่ยว(มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือ วิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

ดังนั้น หากนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาจัดรูปแบบการท่องเที่ยวก็เข้า
หลักการการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท แล้วสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบสากล
ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่
เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความ

สวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

2. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและผลิตผลในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง การเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดีมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หากความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการเรียนรู้การบังคับช้าง และเป็นควาญช้าง เป็นต้น

7. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย หรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ฯลฯ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

8. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ หมายถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3. วิธีจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางจัดการการท่องเที่ยวทุกท้องถิ่นนั้น มีเป้าหมายคือหาวิธีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวนานวันและใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ยั่งยืนตลอดกาลนับร้อย ๆ ปีได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีการจัดการดังนี้

3.1 หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลักการด้วยกันคือ

3.1.1 การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

3.1.2 ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบ (ก่อปัญหาด้านลบ) ต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

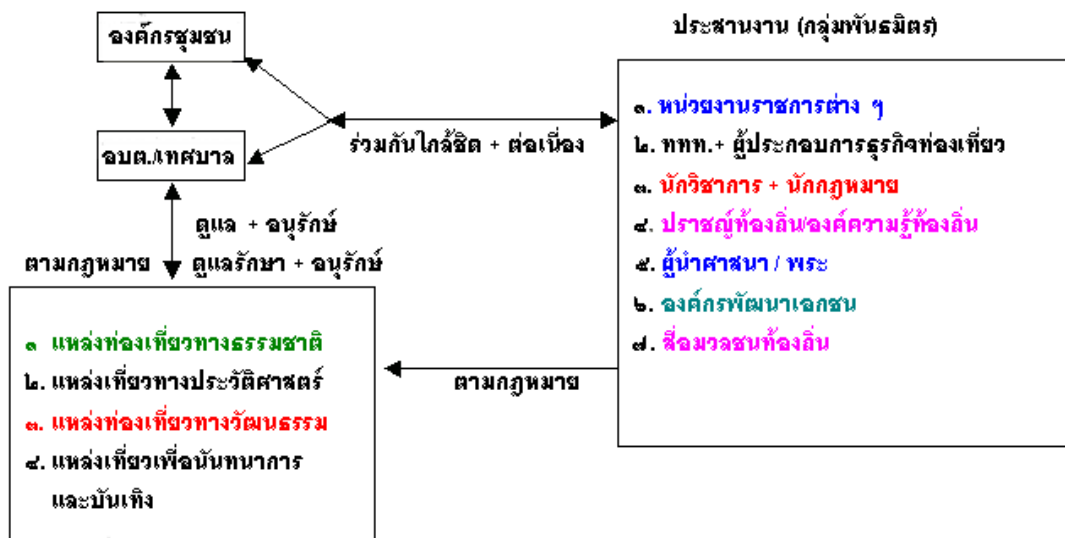
3.1.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

3.1.4 การทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบายทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

วิธีการขั้นตอนในการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนควรร
ดำเนินการตามแผนผังข้างล่างนี้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

แผนภาพที่ 1-1 : วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ยึดหลักของความยั่งยืนทั้ง 4 ประการในการวางแผนและจัดการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น องค์กรชุมชนจะต้องพูดคุยปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันค้นหาจุดแข็งหรือความโดดเด่นของ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ค้นหาจุดอ่อนและสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา/มองหาโอกาสความเป็นไปได้ต่อการจัดการในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่จะเกิดผลกระทบต่อชนน้อยที่สุด (มีความสมดุล) ของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน การพัฒนาต้องมีความชัดเจนของการดำเนินงานเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพและคุณค่าของ (สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและคงไว้ในอัตลักษณ์ท้องถิ่น) ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นทุกครั้งที่ไปเที่ยว รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นโดยนำธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม อันหมายถึงประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสะดวกสบายดีขึ้นกว่าเดิม

กำหนดผังและรูปแบบของสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่ก่อผลกระทบต่อทางภูมิณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไม่เป็นสิ่งที่แปลกปลอมเข้าไป) โดยใช้มาตรการเพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวและความสามารถในการ

การรองรับของพื้นที่:CC/การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม :EIA/การประเมินผลกระทบต่อสังคม SIA/การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ/HIA)

จัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่น จังหวัดและภูมิภาคโดยสำรวจศักยภาพ (สถานภาพ+คุณภาพ:ความโดดเด่นความสวยงามและสุนทรียภาพ) ของแหล่งท่องเที่ยว สำรวจตลาดการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว) ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

การพัฒนาบุคลากรต้องกำหนดแผนฯและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงาน (ในธุรกิจท่องเที่ยวทั้ง 5 สาขา คือ ขนส่ง /ที่พัก/ร้านอาหาร/บริษัทนำเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก) ต้องมีความรู้ความสามารถ มีมาตรฐานการทำงานในระดับสากล โดยการฝึกอบรม การดำเนินงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การบริการที่มีมาตรฐานสากล

ดำเนินการเขียนโครงการ เพื่อของงบประมาณพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว เมื่อกลุ่มผู้รับผิดชอบการเขียนโครงการเพื่อของงบประมาณได้รับมติจากชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้ว ต้องจัดเตรียมงบประมาณ เพื่อใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้จัดตั้งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

การจัดการเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนนั้น ประชาชนในท้องถิ่น ผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องร่วมกันคิดร่วมทำกับพหุภาคี โดยคำนึงถึงเป้าหมายต่อการพัฒนา คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้นานที่สุด มีปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด นั่นคือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนของ David A. Fennell

David A. Fennell (1999) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อนศึกษา มหาวิทยาลัยรีโอก ประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้นวัตกรรมในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชนอีกด้วย ข้อเสนอของ Fennell นับเป็นการเสนอแนะแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อ "สิทธิการจัดการชุมชน" ด้วยตัวของคนในชุมชนเอง ทั้งในด้านการวางแผน การจัดการที่รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการ

จัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว อันเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอแนะดังกล่าวก็คือการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) ที่มองเห็นสิ่งที่ชุมชนควรได้รับ เพื่อแลกกับสิ่งสำคัญที่ชุมชนจะต้องเสียไปในลักษณะของการได้กับได้ (Win-Win) ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐ และคนในชุมชน

โดย Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวว่า จะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของแต่ละครอบครัวเจ้าของที่พักเองก็ควรได้รับการฝึกอบรม และเตรียมความพร้อมเพื่อให้พร้อมรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยกับครอบครัวของตนเอง

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน "เพื่อสมาชิกในชุมชน "แต่ไม่ใช่" เพื่อนักท่องเที่ยว"

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคม และวัฒนธรรมในชุมชน อันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตก เช่น โคลา โคลา แม็คโดนัลด์ มารีอีท ฯลฯ เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมกับดึงสำนึกร่วมของคนในชุมชนออกไปด้วยการกลืนสมาชิกในชุมชนให้อยู่กับความทันสมัยดังกล่าว อันจะนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกเป็นจำนวนมาก

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาลิงแวดล้อม สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นแม้ว่าการท่องเที่ยวบางประเภทที่พยายามคิดฉลาดกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หากแต่ไม่มีกิจกรรมในลักษณะของการสร้างจิตสำนึกดังกล่าวก็มิอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวชุมชนโดยแท้

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ตำนานวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร "เจริญกว่า" และใคร "ด้อยกว่า" ดังเช่นเหตุผลของนักท่องเที่ยวบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เดินทางไปประเทศเพื่อนบ้าน ก็เพราะต้องการไปดู "ความล้าหลัง (กว่าตนเอง) เมื่อ 30 ปีที่แล้ว"

ข้อตกลงในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์กรด้านการท่องเที่ยวแห่งภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (The Pacific Asia Travel Association: PATA) ซึ่งมีพันธกิจสำคัญร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก คือ การเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในประเทศสมาชิกให้มีคุณค่าและมีคุณภาพ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้บรรดาประเทศสมาชิกของ PATA ที่มีกว่า 100 ประเทศ ได้ลงนามในข้อตกลงเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (APEC/PATA Code For Sustainable Tourism) เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนและควบคุมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศสมาชิกซึ่งข้อตกลงดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้

1. อนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ
  - 1.1 สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ถิ่นแหล่งที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่อาจจะถูกกระทบกระเทือนจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
  - 1.2 สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการค้นหาพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และกำหนดระดับในการพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
2. ให้ความเคารพและให้การสนับสนุนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดย
  - 2.1 มีความแน่ใจว่าในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งบทบาทของเด็กและสตรีด้วย
  - 2.2 เปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นมาร่วมปรึกษาหารือ ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในประเด็นที่มีผลกระทบต่อชุมชน
  - 2.3 สนับสนุนช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการค้นหาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ และเพื่อประเมินระดับการพัฒนาให้เหมาะสมแก่พื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
  - 2.4 อุดหนุนงบประมาณ เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการที่มีคุณภาพโดยคำนึงถึงการดำรงเอกลักษณ์และสร้างความภาคภูมิใจแก่ท้องถิ่น
3. นำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้
  - 3.1 มั่นใจว่า มีการนำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมาเป็นขั้นตอนหนึ่งในการวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว
  - 3.2 สนับสนุน ให้มีการติดตามตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

3.3 กำหนดนโยบายและตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และ/หรือ แนวทางการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับทุกส่วน (Sector) ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3.4 จัดตั้งองค์กรความร่วมมือ ที่รับเป็นที่ปรึกษาด้านการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างและการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อวัตถุประสงค์เชิงการท่องเที่ยว

4. สนับสนุน - ช่วยเหลือในพันธกิจการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

4.1 สนับสนุนการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดย

4.1.1 ลดการปล่อยสารมลพิษและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

4.1.2 อนุรักษ์และรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ

4.1.3 จัดการของเสียและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.4 ควบคุมระดับความดังของเสียง

4.1.5 ส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการรีไซเคิลและใช้วัสดุ ที่ย่อยสลายได้

ธรรมชาติ

4.2 กระตุ้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามนโยบายของท้องถิ่น ภูมิภาค และของชาติ และ สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน

4.3 สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในทุก ๆ กิจกรรมและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อด้านการท่องเที่ยว

4.4 สนับสนุน/กระตุ้น ผู้ประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

4.5 สนับสนุนด้านการตลาดการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงาม

5. ให้การศึกษา - ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

5.1 สนับสนุนประเด็นเรื่องคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเข้าไปในการศึกษา การฝึกอบรมและการวางแผนการท่องเที่ยว

5.2 ส่งเสริมให้เกิดความพึงพอใจและความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในเรื่องความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยการให้มีข้อมูลที่ถูกต้อง และการสื่อความหมายที่เหมาะสม

5.3 ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ การศึกษาวิจัยด้านผลกระทบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว

6. ร่วมมือกับส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมมีความยั่งยืน

6.1 ร่วมมือกับบุคคลและองค์กรต่างๆ ในการร่วมกันปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและการดำเนินงานต่างๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการจัดทำดัชนีชี้วัดและการติดตามตรวจสอบ

6.2 ปฏิบัติตามทุกอนุสัญญาระหว่างประเทศ กฎหมายของประเทศ และท้องถิ่นที่ช่วยปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่าจริงๆ แล้ว การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็คือ การเรียนรู้และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า แทนการท่องเที่ยวแบบพรวดพราดที่มีมาตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะในเมืองไทย ที่ใช้ทรัพยากรกันแบบฟุ่มเฟือยไร้ขีดจำกัด ผมคิดว่าคงจะถึงเวลาแล้วที่จะนำเอาแนวคิดดี ๆ เหล่านี้มาเริ่มปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ให้เป็นรูปธรรมที่มันจับต้องได้ ไม่ให้กลายเป็นทฤษฎีที่สวยหรูอยู่แค่ในตำรา หรือดีแต่พูด ไม่มีการลงมือปฏิบัติ

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษาและผลการศึกษา

บริบทกระแสการท่องเที่ยวโลกและทิศทางการท่องเที่ยววิถีไทย อะไรคือมูลค่าและคุณค่าการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ประกาศว่ากระแสของการท่องเที่ยวของโลกกำลังหันกลับเข้าสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คนเกิดความรู้สึกว่าโลกยุคปัจจุบันที่เขาอาศัยอยู่ คุณค่าถูกมองข้ามและกำลังจะถูกลดความสำคัญลง เนื่องมาจากระบบทุนนิยม จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจทุนนิยมหากเข้าไปในชุมชนใด มักทำให้ตัวตนของชุมชนค่อยๆ เสื่อมสลายไป ความจำเป็นในการพึ่งพากันของคนในชุมชนค่อยๆ เบาลงลง ยกตัวอย่าง ในช่วงปี 2540 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจการเงินในเมืองไทยล้มลง ด้วยสถานะเศรษฐกิจดัมย่ำกึ่ง เหตุการณ์นี้ได้ทดสอบพลังของชุมชนในการคุชชัปลุกจ้ำงกลับคืนสู่ชุมชน เพราะครอบครัวของคนเหล่านี้ยังมีที่ดินทำกิน ผ่านมาวันนี้ การสัมภาษณ์พบว่า โดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัด การถือครองที่ดินของคนในพื้นที่เองมีน้อยลง เนื่องจากนายทุนเข้าไปซื้อที่ดินชุมชนเริ่มอ่อนแอ ตรงกับผลงานวิจัยของ Thailand Development Research Institute (TDRI) ในปีที่ผ่านมา พบว่าความอ่อนแอของโครงสร้างครัวเรือนกำลังทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ครอบครัวที่มีเฉพาะผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังเพิ่มจำนวนขึ้น คนหนุ่มสาวถูกดึงเข้าไปทำงานในเมือง ในวันที่เมืองอ่อนกำลังลง ไม่สามารถจัดแจกทรัพยากรได้อย่างเป็นธรรม ก่อเกิดชีวิตสังคมเมืองมากขึ้น (Urbanisation) โดยบริบทนี้พบได้ในพื้นที่เชียงใหม่ที่มีความเป็นชุมชนคนเมืองมากที่สุด

ปัจจุบัน กระบวนการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าจึงมาเร็วและแรงในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวคนชั้นกลาง ในมุมมองของผู้ให้บริการ คนเดินทางมาด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่าง จากการสัมภาษณ์พบตรงกันว่า งานด้านการตลาดจึงจำเป็นต้องตีกรอบ สอนและพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเป็นนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะเมื่อต้องเดินทางเข้าไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับชุมชน ควรมีความน้อมนอบถ่อมตน มุ่งหมายจะเรียนรู้ ตามหลักวิชาการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการให้บริการในภาคธุรกิจ ชุมชนมิได้มุ่งให้บริการ แต่เปิดตัวให้คนอื่นได้มาเรียนรู้ และชุมชนเองก็เต็มใจที่จะถ่ายทอด มิใช่เพื่อเงิน แต่เพื่อให้ชุมชนสืบทอดตัวเขาออกไปได้ ภายใต้ภาวะที่ผันผวนของระบบต่างๆ ในโลก จากสถานการณ์ดังกล่าว

พื้นที่ศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เห็นผลเชิงเปรียบเทียบจำนวน 3 พื้นที่หลักโดยพิจารณา เลือกพื้นที่ที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการครบมิติ มีคุณลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเพื่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยคัดเลือกพื้นที่ 3 พื้นที่ตามคุณลักษณะดังนี้

พื้นที่ที่ 1 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เจริญแล้วและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต หัวหิน เป็นต้น

พื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนขนาดเล็ก มีโครงสร้างการจัดการและการประสานงานอย่างบูรณาการที่ชัดเจน มีวิถีที่ต้องคงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวหลักที่มีขนาดใหญ่ (Mainstream tourism) มีการร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในเชียงใหม่ ภูเก็ต อยูธยา เป็นต้น

พื้นที่ที่ 3 เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตแต่ยังไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เช่น อัมพวา บางแสน เป็นต้น

การกำหนดเกณฑ์เพื่อนำมาพิจารณาเลือกพื้นที่ในการศึกษาได้กำหนดจากแนวทางการเลือกพื้นที่ ตามแบบการใช้กรณีศึกษา (Case Study) ไม่ได้มุ่งให้เกิดตัวแทน (Representation) ของพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย จึงไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นปริมาณจำนวนที่เป็นตัวแทนพื้นที่ แต่เป็นการเลือกให้เกิด Representation ของหัวข้อ แนวทาง ทฤษฎีที่กำลังเป็นโจทย์การศึกษาวิจัย (Theory) คำถามวิจัยที่กำลังศึกษานี้ คือ การสร้างการมีส่วนร่วมและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้วิถีไทย ตาม ขนาดของการท่องเที่ยวที่มีในชุมชน จึงนำหัวข้อนี้มาเป็นแนวทางในการกำหนดแบบ การกำหนดพื้นที่ไว้ก่อนสามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปสำรวจหรือประเมินทุกพื้นที่ที่มีทั้งหมดแล้วจึงเลือก และ ไม่ได้เลือกพื้นที่จากฐานคิดที่ต้องให้มีความเข้มแข็ง แต่เลือกจากแนวทางการสร้าง generalization and external validity ของงาน ดังนั้นกรณีศึกษาหรือพื้นที่ที่เลือกนี้เป็นการกำหนดขอบเขต (Domain) ของผลการศึกษาว่าจะหมายรวมถึงพื้นที่แบบใดได้บ้าง ในกรณีนี้หากมีพื้นที่อื่นๆ ที่มี บริบทต่างจากพื้นที่ที่ทำการศึกษาก็สามารถนำผลการศึกษานี้ไปทำการศึกษาซ้ำ ทำเพิ่ม หรือทำเทียบเคียง หากมีการค้นพบใหม่สามารถเพิ่มข้อค้นพบได้ต่อไป (Adding To The Body Of Knowledge) ตามข้อเสนอแนะของงานวิจัยที่ผ่านมาที่ใช้กรณีศึกษาในลักษณะเดียวกัน

ตารางที่ 3-1 : แนวทางการกำหนดพื้นที่การศึกษา

พื้นที่ 1	พื้นที่ 2	พื้นที่ 3
การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับนานาชาติ (International tourist destination)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่ 1	การพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับประเทศ (Domestic tourist destination)
มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญ	ได้รับการพัฒนาศักยภาพ (กำหนดเป็นพื้นที่พิเศษ)	มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญ
การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย	มีฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่พร้อม (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)	การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และความพร้อมทางการเกษตร (ต้นทุนทางวัตถุดิบ)
การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)	การเข้าถึง (การเดินทาง)
ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่	ความสอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่
ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา	ความพร้อมของภาคีเครือข่ายที่ให้ความร่วมมือในการศึกษา

การทำงานร่วมกันของหลากหลายหน่วยงานในชุมชน ได้ข้อสรุป 3 รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามขนาดที่หลากหลาย (Scale) คือ พื้นที่ที่มี ความเป็นชุมชนชนบท ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก เน้นการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการสอดประสานวิถีชีวิต ให้เห็นคุณค่าของการผนึกรวมรากที่มาของวิถี และการผันแปรตามยุคสมัย ในแบบ “เหลียวหลังให้ เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม”

พื้นที่ที่ชุมชนเริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไป ผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุน นิยมเข้ามา ทำให้เกิดแรงต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการค้นหา ผู้ที่เห็นคุณค่าร่วมของวิถีในพื้นที่ สร้างแรงบันดาลใจจะทำงานร่วมกัน ในลักษณะเพื่อนร่วมทาง โดยใช้การสานเสวนาอย่างต่อเนื่องเพื่อด้านกระแสการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบ “ดึงกลับด้านกระแส”

พื้นที่ที่มีความเจริญ มีท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม มีทุนที่มาจากคนนอกพื้นที่ และรวมถึงทุนจากต่างชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมเกาะกลุ่มเครือข่ายที่มีความต่าง ระหว่างนวัตกรรมมองไป ข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ โดยให้นวัตกรรมต่าง ๆ มีการสื่อความหมายถึงที่มาของราก วัฒนธรรม มากกว่าการจูดรั้งไว้ให้อยู่กับอดีต โดยเน้นการเชื่อมต่อในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชนและเพื่อชุมชน เป็นการค้นหา รูปแบบและกระบวนการ การจัดการที่มุ่งเน้นการรับฟัง ร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมกำหนดทิศทาง และ กำหนดอนาคตที่ชุมชนปรารถนาจะเห็นบนความเข้าใจที่มีในเรื่องนั้นๆ การมีส่วนร่วมที่

แท้จริง จึงมีแนวคิดเรื่องการออกเสียง (Voice Heard) ซึ่งให้เห็นการวิเคราะห์โครงสร้างการมีส่วนร่วม เข้าใจบริบท และบทบาทที่แตกต่างเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เห็นผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ชุมชนหรือ กลุ่มคนที่หลากหลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือเป็นชุมชนที่มีลักษณะต่างๆ เช่น คนรุ่นใหม่ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คุณลักษณะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ผู้ทำ จึงมีสิทธิในการออกเสียง ออกความคิดเห็น กำหนดทิศทางที่ควรจะเป็นให้กับการพัฒนาการ ท่องเที่ยวได้ เป็นต้น ความซับซ้อนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มักเป็นเรื่อง กระบวนการทำงานที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมนี้ จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานชุมชน ดันแบบและการทบทวนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนพบว่า องค์การบริหาร การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กำหนดหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน มีหลักการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบท และการจ้างงานในท้องถิ่น ภาครัฐจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้ให้การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้ อย่างเป็นอิสระ โดยภาครัฐจะสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์ และงบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ ปัจจุบันสำนักพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้ตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเชิงบูรณาการระหว่างกระทรวงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตาม

ยุทธศาสตร์การพัฒนา” ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และคาดว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เพราะเป็นการท่องเที่ยวแบบสร้างส่วนร่วมให้แก่ชุมชน สนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วยในด้านการตลาดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังเป็นกลุ่มเฉพาะ (Niche Market)

1. จุดแข็งในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

จุดแข็งซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือมีเป็น “ทุน” ไว้ และสำคัญที่สุดในการใช้ทุนเหล่านี้ขับเคลื่อนงานพัฒนาจุดแข็งที่เราได้ระดมความคิดผ่านเวทีพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ สามารถแบ่งรายละเอียดออกได้ดังนี้

1.1 “ทุน” มองไปถึงทุนที่หลากหลายในพื้นที่ อันได้แก่ ทุนทางด้านธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่กันเลยทีเดียว ทุนอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้เพื่อพัฒนา โดยจัดให้พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่รูปธรรมในการเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนนอกเป็นต้น

1.2 เครือข่ายและหน่วยงานที่สนับสนุน เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนจำนวนมากและหลากหลายกระบวนการพัฒนาภายใต้วิถีคิดเดียวกันของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยการเอาชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นระบบ

1.3 กระบวนการเรียนรู้ ด้วยที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมายาวนาน และมีจำนวนชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านนี้มาก กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นไปแบบธรรมชาติที่ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และส่วนหนึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านพื้นที่ที่ถูกจัดขึ้นโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลผลึกของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นข้อมูลเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงประเด็น

1.4 บุคลิกของคนท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งประการหนึ่ง ที่ทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่ยากนักในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบธรรมชาติ และบุคลิกดังกล่าวมีผลต่อการสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้ด้วย เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

2. จุดอ่อนของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2.1 ด้านบุคลากร พบว่าคนทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นนักพัฒนาที่อยู่ในพื้นที่ และมีหลายบทบาทในหนึ่งคน (สวมหมวกหลายใบ) ดังนั้นการดำเนินการอาจล่าช้าไปบ้าง และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เวลาที่ไม่ลงตัวของคนทำงาน มีความเข้าใจในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันตลอดจนความรู้เรื่องสถานการณ์การท่องเที่ยวยังไม่ทันต่อสถานการณ์ข้างนอก

2.2 ชุมชน ปัญหาที่ถือว่าเป็นจุดอ่อนของชุมชนได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเกิดจากความเข้าใจหรือการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การขัดแย้งกันเองในชุมชนเมื่อมีผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง ตลอดจนสภาพพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลกันมากก็อาจทำให้การรับรู้ข่าวสารไม่ทันสถานการณ์พัฒนาชุมชนจึงไม่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบริบทของนอก

2.3 การบริหารจัดการ สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวคือระบบการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนช้าหรือชะงักลงได้ ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ คือ การประสานงานที่ไม่ดีพอ ข้อมูลชุมชนไม่เพียงพอ ขาดกิจกรรมระหว่างเครือข่าย ความไม่เข้าใจระบบโครงสร้างการบริหารจัดการของสมาชิก ปัญหาเหล่านี้เป็นจุดอ่อนที่มาจากการบริหารจัดการที่ด้อยประสิทธิภาพแทบทั้งสิ้น

2.4 งบประมาณ ที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาขับเคลื่อนชุมชนเชิงประเด็น มาจากสาเหตุหลักๆได้แก่ การเข้าไม่ถึงแหล่งทุน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ด้านงบประมาณเหล่านี้ถือว่าเป็นจุดอ่อนในการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. โอกาส

“โอกาส”เป็นปัจจัยจากภายนอกที่จะช่วยเอื้อหนุนให้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้

ประการแรก คือ กระแสสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในกรณีที่สังคมภายนอกเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนิยมการท่องเที่ยวเช่นนี้ย่อมมีผลทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อมีผู้นิยมท่องเที่ยว ก็ต้องมีการสนองตอบความต้องการนั้น จึงทำให้เครือข่ายเกิดการพัฒนา

ประการที่สอง คือ นโยบายของรัฐให้การสนับสนุน ถ้าทางรัฐให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและนโยบาย ย่อมทำให้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดการพัฒนามากขึ้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันทางภาครัฐให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาก เช่น โครงการวิจัยพัฒนาเครือข่ายฯก็ได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แม้แต่ ททท. ก็หันมาสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ทั้งจากสื่อต่างๆ ก็เป็นสิ่ง

สำคัญที่จะทำให้ชุมชนภายนอกรับรู้เกี่ยวกับชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่ามีสถานที่ท่องเที่ยว มีกิจกรรมและมีความน่าสนใจอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดกระแสสังคมหันมาตื่นตัวและนิยมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้กระแสความต้องการของคนในท้องถิ่นที่มีความต้องการให้เกิดเครือข่ายขึ้นก็นับเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเอื้อหนุนให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นได้ ทั้งนี้ เนื่องจากคนในชุมชนนับเป็นบุคคลากรทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ

4. อุปสรรค/ปัญหา

“อุปสรรค” ที่พบในการเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของปัจจัยภายในเครือข่ายเอง กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐไม่มีความชัดเจนในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงทำให้การสนับสนุนหรือการพัฒนาเครือข่ายทำได้ไม่เต็มที่และไม่ตรงเป้าหมายมากนัก เช่นเดียวกับกระแสของสังคมก็ยังไม่เข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ชัดเจนนัก นอกจากนี้ระบบการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนเองก็ขาดการวางแผนที่ดี ในขณะที่เดียวกันคนส่วนใหญ่ก็มองการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงเศรษฐกิจมากกว่าจะมองในเชิงที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ก็จะเห็นได้ว่าชุมชนเองก็ไม่เข้มแข็งพอที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง ส่วนปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคและปัญหา คือ นโยบายของภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นมากนัก และยังไม่มียกกฎหมายที่จะมารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

ตลาดที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวที่ไม่ใช่เฉพาะเพื่อการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อสังคมของประเทศ ส่งผลบวกต่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ควรต้องตระหนักว่า หากไม่มีการท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ก็จะเข้ามาอยู่ในรูปแบบของสื่อที่หลากหลาย รวดเร็ว และรุนแรง หากประเทศไทยชูเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรายได้ที่สำคัญของประเทศ สิ่งที่ชุมชนต้องรับมือก็คือ การเตรียมชุมชนเพื่อรองรับปรากฏการณ์เหล่านี้

กระแสการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวทางเลือก กำลังได้รับความสนใจจากชาวยุโรป และประเทศที่ใฝ่ฝันอยากมาเที่ยวเอเชีย นักท่องเที่ยวเหล่านี้มองเห็นภูมิปัญญาตะวันออกด้วยท่าทีที่สนใจ และเริ่มเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมาในรูปแบบการท่องเที่ยวมากขึ้น การตลาดที่เหมาะสมสำหรับ การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community Based Tourism) จึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะ

เชื่อมให้เกิดความสมดุลระหว่างชุมชน (Host) และนักท่องเที่ยว (Guest) เป็นตัวที่ทำให้เกิดความเข้าใจ และเตรียมพร้อมสำหรับทั้งสองฝ่าย

กระบวนการพัฒนาหลักๆมีดังนี้

1. ตั้งวัตถุประสงค์ในการทำการตลาดให้กับชุมชนท่องเที่ยว ให้ชัดเจนว่าเพื่ออะไร และต้องการได้ผลผลิตใด ต้องทำความเข้าใจเป็นพื้นฐานก่อนว่า เมื่อเทียบรายได้กับการท่องเที่ยวกระแสหลัก (Mass Tourism) แล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community tourism) อาจไม่ใช่คำตอบ แต่หากเป็นไปเพื่อการพัฒนาชุมชนไทยโดยใช้กระบวนการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือแล้ว น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ

2. หาข้อมูลชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความพร้อมในการบริหารจัดการ พร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้ และสามารถเชื่อมข้อมูลกับโครงการวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่ (โครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน) โดยนำข้อมูลมาจัดเป็นกลุ่มเพื่ออำนวยความสะดวกการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว นำประชาสัมพันธ์เชิงรุกในระบบตลาดได้

3. วางแผนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว ในส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะชุมชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการในชุมชนเอง และส่วนอื่นๆ ได้แก่ พัฒนาศักยภาพด้านการสื่อความหมาย ผู้นำเที่ยว พัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Products) ฯลฯ ซึ่งจะต้องพัฒนาให้ชุมชนพร้อมอย่างเต็มที่ และพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ควบคู่กันไป ซึ่งขณะนี้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดการรวมตัวกันของชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ละภาคเริ่มขับเคลื่อนและเริ่มมีการมองการเชื่อมเครือข่ายระดับประเทศ (CBT. Thailand Network) โดยวัตถุประสงค์หลักๆคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกัน

4. เมื่อมีความพร้อมในประเด็นหลักๆเหล่านี้แล้ว จึงเชื่อมต่อไปยัง “การตลาดเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งโดยนิยามแล้ว คือ ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน โดยใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น บทบาทจะอยู่ใน 2 วิธี ได้แก่ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไทย

1. ผลด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อชุมชน

1.1 ผลทางเศรษฐกิจ

1.1.1 เกิดสร้างงานในชุมชน

เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน จะเกิดงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหลากหลาย อาทิ ไกด์นำเที่ยว ผู้จัดการท่องเที่ยว รวมถึงการสนับสนุนธุรกิจผลิตภัณฑ์อาหารและการค้าปลีก

1.1.2 เพิ่มรายได้ในชุมชน

มีการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ส่งผลในการสนับสนุนธุรกิจชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยปกติแล้วที่ผู้จัดการท่องเที่ยวต้องซื้อสินค้าและบริการของชุมชนที่เหมาะสมต่อนักท่องเที่ยว ถ้าในชุมชนใด สินค้าและบริการไม่มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ผู้จัดการท่องเที่ยวต้องทำงานร่วมกับชุมชนในการปรับปรุงให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว

1.1.3 ความหลากหลายทางเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวจะเพิ่มหลากหลายทางเศรษฐกิจของชุมชนที่แต่ก่อนเศรษฐกิจการทำมาหากินในชุมชนอยู่ในเศรษฐกิจประเภทเดียว เมื่อมีการท่องเที่ยวจะเกิดเศรษฐกิจการทำมาหากินในรูปแบบใหม่ขึ้นในชุมชน สร้างความหลากหลายในการทำมาหากินของชุมชน

1.1.4 โครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวก

เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว อาทิ ถนน ห้องน้ำสาธารณะ เป็นการพัฒนาชุมชนไปในตัว แต่การพัฒนาเหล่านี้ต้องเป็นผลด้านบวกต่อธุรกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1.1.5 รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมของชุมชน

นอกจากวิถีชีวิตของชุมชนที่มีรายได้หลักจากอาชีพเกษตรแล้ว กระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ถือว่าเป็นแหล่งรายได้เชิงเศรษฐกิจอีกแหล่งหนึ่งแม้ว่าไม่มากนัก แต่ก็ถือว่าเป็นรายได้เสริม จากการบริการด้านที่พักแบบ Home Stay ที่รวมค่าบริการทั้งค่าที่พักและอาหาร การขายของฝากของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และรายได้จากกิจกรรมอื่นๆ เช่น การแสดงวัฒนธรรมชุมชน ค่านำเที่ยว เป็นต้น รายได้จากกิจกรรมดังกล่าว บางส่วนถูกนำมารวมเข้าสู่กองทุนระดับชุมชนและมีการจัดสรรเข้ากองทุนท่องเที่ยวของหมู่บ้านต่อไป

1.2 ผลทางสังคม

1.2.1 การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการนำเสนอตัวตนของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการบอกกล่าว วิธีที่แท้จริงของชุมชนให้ภายนอกรับรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ โดยการชักชวนคนนอกในฐานะนักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนบนพื้นที่สูง ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มักถูกตกเป็นจำเลยในสายตาของคนนอกกว่าเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติกรณีบ้านท่าค่าง อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ชาวบ้านได้ใช้การท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนมีวัตถุประสงค์หลักคือ ให้คนภายนอกเข้าใจว่าไม้ที่ถูกตัดตามแม่น้ำสาละวินมาจากฝั่งพม่าไม่ใช่การตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดจากฝีมือของชุมชน ส่วนกรณีของชุมชน ปกาเกอญอ ตำบลห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ก็ได้ใช้การท่องเที่ยวนำเสนอวิถีชีวิตปกาเกอญอ วิธีการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นวิถีการอนุรักษ์ เป็นการจัดการ

1.2.2 การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี

กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อก้าวเข้าสู่การจัดการที่พร้อมจะรับท่องเที่ยวได้ ชุมชนจำเป็นต้องเรียนรู้ตัวเอง โดยวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge management) ระดับชุมชน และนำความรู้มาสื่อความหมายต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน กระบวนการเรียนรู้รากเหง้าตนเองของชุมชนในทุกแง่มุมตามกระบวนการนี้สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญวิถีดั้งเดิมของชุมชน สร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของ (Sense Of Ownership)

จุดเด่นประการหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ชุมชนนำเสนอ คือการช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมให้ชุมชนภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ด้วยนักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ใครู้ และชุมชนได้นำเสนอผ่านวัฒนธรรมตามวิถีของชุมชน เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเสริมความเข้มแข็งในชุมชนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดกลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวระดับชุมชน ในการบริหารจัดการกลุ่มเป็นโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันบ่อยครั้งมากขึ้นทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความ สัมพันธ์ผ่านการพบปะสังสรรค์ทางสังคม พร้อมเกิดกลุ่มใหม่ๆ (New Group) ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มของที่ระลึก กลุ่มการแสดง กลุ่มไกด์ชุมชน เป็นต้น

1.2.3 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน (Community Learning Process)

กิจกรรมผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในระหว่างคนในชุมชน และระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์นอกเหนือจากเรื่องท่องเที่ยวโดยเรียนรู้ในเอกลักษณ์ ในกระบวนการเรียนรู้ระดับคนใน

ชุมชน เกิดจากการที่ชุมชนได้ค้นหาศักยภาพตนเอง รวบรวมองค์ความรู้ เรียนรู้ตนเองโดยผ่านกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และใช้ข้อมูลมาเป็นองค์ความรู้ในการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยว การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ (Interactive Learning Trough Action) มีกระบวนการถอดบทเรียน (AAR: After Action Review) เสมอๆหลังจากรับนักท่องเที่ยวแล้ว และนอกจากจะมีการเรียนรู้โดยอาศัยการเรียนรู้จากองค์ความรู้เดิมแล้ว การรับองค์ความรู้ใหม่ก็สำคัญไม่แพ้กัน องค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน เช่น ทักษะการสื่อความหมาย การบริการจัดการ การสื่อสาร โดยใช้ภาษาต่างประเทศ เทคนิคการเป็นผู้นำเที่ยว รวมถึงการศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเรียนรู้เสมอ โดยส่วนใหญ่จะมีองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการจัดวางรูปแบบการพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างโอกาสและช่องทางเรียนรู้ให้กับชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ระดับเครือข่าย ส่วนใหญ่จะเป็นการพบปะโดยใช้การประชุมเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปบทเรียนร่วมกัน และปรึกษาหารือแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงตลาด การส่งนักท่องเที่ยวไปในชุมชนข้างเคียงก่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ของคนในชุมชนแต่ละหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งการจัดเวทีระดับเครือข่ายจะมีที่เลี้ยงภายนอก

รูปธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อาจอยู่ในรูปแบบของศูนย์ข้อมูลของชุมชน และการนำองค์ความรู้ที่รวบรวมเข้าสู่ หลักสูตรท้องถิ่น นำมาให้เยาวชนได้เรียนรู้ชุมชนตัวเอง

3. ผลทางสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันคิดหาหนทางและสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นจุดขายและสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว และเกิดรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นจุดขาย การได้สัมผัสธรรมชาติแบบใกล้ชิด เพื่อสื่อความหมายให้แก่ผู้มาเที่ยว เป็นโอกาสทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ และตระหนักถึงความสำคัญและห่วงแหนทรัพยากร ธรรมชาติอันเป็นต้นทุนที่ชุมชนมีอยู่รอบตัวมากขึ้น

2. ผลด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน

ผลกระทบของการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ

1. ค่าครองชีพสูงขึ้น ตามการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดขึ้น

ในพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว เช่น จังหวัดภูเก็ต เกาะสมุย เมืองพัทยา มักจะประสบกับปัญหาค่าครองชีพที่สูง ราคาสินค้า อุปโภคและบริโภคจะมีราคาแพงจึง

ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่น ๆ ที่มีรายได้ต่ำกว่าเช่น สาขาการเกษตร ซึ่งในระยะยาวราคาที่ดิน ค่าธรรมเนียม และค่าบริการต่างๆ ในชุมชนจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหาความไม่เสมอภาคในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะพื้นที่

การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น การพัฒนาระบบไฟฟ้า ระบบการคมนาคมขนส่ง โทรศัพท สนามบิน มักจะดำเนินการในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น สำหรับในพื้นที่อื่น ๆ จึงอาจเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบในแง่ของความไม่เสมอภาคในการพัฒนา ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าพื้นที่ใดที่มีได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมักจะถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร

3. เกิดการเปลี่ยนมือเจ้าของธุรกิจชุมชน จากธุรกิจครอบครัวเป็นธุรกิจของนักธุรกิจนอกชุมชน

3. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ

ลักษณะปัญหา สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเคลื่อนกลาดอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำเน่าเสีย หาดทรายสีคล้ำลง มีเศษขยะมูลฝอยและสิ่งกีดขวางเหม็น ฟิชฟันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหาน้ำเสียและขยะ เป็นปัญหามลภาวะสำคัญที่เกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม บังกะโล ร้านอาหาร ร้านค้า รวมถึงชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วยังปัญหาอากาศเสีย ฝุ่นละออง เสียงจากขบวนพาหนะ ปัญหาต่าง ๆ นี้ นอกจากจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมคุณภาพและความสวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ ร่างกายและส่งผลต่อจิตใจในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเดือนร้อนรำคาญต่อผู้เข้าไปเยือน ไม่เกิดความประทับใจ และไม่อยากมาเยือนซ้ำอีกในอนาคตต่อไป

2. ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

ลักษณะปัญหา ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ รวมถึงการเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ในสาธารณะด้วย มีหลายลักษณะ เช่น การบุกรุกจับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ หรือมีเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย รูปการณ์ที่พบ คือ การจับจองพื้นที่ภูเขาหรือป่าสงวนเพื่อสร้างสถานที่ตากอากาศ การบุกรุกพื้นที่เกาะ ชายหาด และพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ เป็นต้น และการบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำเพื่อสร้างเรือนแพ ที่พักหรือร้านอาหาร เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ การรุกกล้าที่สาธารณะที่ติดกับพื้นที่ของคน เช่น

การรื้อถอนอาคารขึ้นลงไปในแม่น้ำลำคลองหรือชายหาดสาธารณะ เป็นต้น ทั้งนี้รวมไปถึงการปลูกสร้างเพิงและแผงลอยในที่สาธารณะ เช่น เพิงขายอาหาร เครื่องดื่ม หรือแผงลอยขายสินค้าที่ระลึกตามแหล่งท่องเที่ยวโดยทั่วไปทั้งชายหาด น้ำตก วัดและโบราณสถานต่าง ๆ

ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนหรือพื้นที่ป่าสงวนหรือพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะทวีมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมด้านทัศนียภาพและปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อ แก้ไขปัญหาและเป็นการยับยั้งการบุกรุก

3. ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

ลักษณะปัญหา การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและได้รับความนิยมสูง เช่น จังหวัดภูเก็ต เมืองพัทยา และจังหวัดเชียงใหม่ การก่อสร้างอาคารดังกล่าวมิได้มีการควบคุมด้านความสูง รูปแบบ ดังนั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาทัศนียภาพเป็นอย่างมาก

ปัญหาอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ การก่อสร้างอาคารและสิ่ง ปลูกสร้าง ที่มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ รวมทั้งมีการจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะขัดต่อสภาพธรรมชาติ ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายภูมิทัศน์ อันเป็นความงามและเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมไป

ปัญหาความแออัดในอาคารสิ่งปลูกสร้าง เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นมากในแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยม ความแออัดดังกล่าวจะเป็นไปในรูปของเพิงขายอาหาร เครื่องดื่ม หาบแร่ แผงขายสินค้าของที่ระลึก และอาคารตึกแถว ซึ่งมีการก่อสร้างและจัดวางอย่างไม่เป็นระเบียบ ก่อให้เกิดทัศนอุจาด และที่สำคัญ คือ แหล่งท่องเที่ยวจะเสื่อมโทรมเร็ว ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบปัญหาเหล่านี้ เช่น การสร้างบาร์เบียร์ที่เกาะภูเก็ต และเกาะสมุย การสร้างตึกแถวหรือศูนย์การค้าติดกับวัดหรือโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

4. ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมลักษณะปัญหา เช่น มีการถมที่ ถมทะเล หรือทะเลสาบ การสร้างถนนประชิดชายฝั่งจนเกินไป การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน การขุดตักดินไปขาย การระเบิดหิน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง ซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของดิน เกิดตะกอนในแม่น้ำหรือทะเล เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ และความสมดุลของระบบนิเวศ

ปัญหาต่าง ๆ ที่รวบรวมขึ้นดังกล่าว เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว จะพบว่าได้ก่อให้เกิดผลเสียต่าง ๆ เช่น เกิดความเสียหายหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีแต่เดิม รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรนั้นจะด้อยลง เกิดมลภาวะทางน้ำ

อากาศเสีย เกิดการสูญเสียของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่าในท้องถิ่น เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ ตลอดจนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

4. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะการติดต่อสัมพันธ์กันในยุคปัจจุบันที่สามารถกระทำได้อย่างกว้างไกล และรวดเร็ว ทั้งภายในสังคมและวัฒนธรรมเองซึ่งมีผู้คนเป็นผู้สืบทอดก็ย่อมจะมีความต้องการเปลี่ยนแปลงไปตามความทันสมัยด้วย และเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องก็จะกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดผลกระทบในเชิงลบได้ ซึ่งพอจะสรุปประเด็นปัญหาสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหาเพศพาณิชย์

ปัญหาเพศพาณิชย์มีพื้นฐานมาจากปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหานี้ได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วในสังคมไทยแต่เมื่อการท่องเที่ยวได้เติบโตและพัฒนาขึ้น ธุรกิจด้านนี้จึงมีอัตราการขยายตัวที่สูงตาม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีบทบาทเข้าไปเป็นตัวเร่งให้ปัญหานี้เติบโตและลุกลามขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเพศพาณิชย์นี้หากพิจารณากันให้ลึกซึ้งจะพบว่ามิใช่ปัญหาอื่น ๆ ที่ร้ายแรงกว่าตามมาด้วย กล่าวคือ การเกิดกามโรค การแพร่กระจายของโรคเอดส์ ความเสื่อมทางศีลธรรม การล่อลวงผู้หญิงและเด็ก ยาเสพติด รวมไปถึงปัญหาการล่อลวงเพื่อชิงทรัพย์ เป็นต้น

2. ปัญหาอาชญากรรม

ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาเรื้อรังในสังคม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นชุกชุมในสังคมเมืองที่เติบโตขึ้นอย่างไม่ค่อยมีระเบียบ เมื่อพิจารณาในแง่การท่องเที่ยวจะพบว่ารูปแบบของปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การล่อลวงข่มขืนนักท่องเที่ยว การปล้นจี้ชิงทรัพย์การขโมยทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานีรถปรับอากาศ สถานีรถไฟ สถานีที่พักแรมและตามแหล่งท่องเที่ยว

3. ปัญหาการหลอกลวงเออาร์ดเอเปียบนนักท่องเที่ยว

ด้วยพื้นฐานทางความคิดของผู้ประกอบการบางรายที่ต้องการกอบโกยมุ่งเออาร์ดเอเปียบนนักท่องเที่ยว เล็งเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนและคิดค้ากำไรเกินควร จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานี้กลุ่มที่มักจะเป็นต้นเหตุของปัญหา เช่น กลุ่มไกด์ผี แท็กซี่ป้ายดำ รวมทั้งร้านขายของที่ระลึกบางรายที่อาจสมรู้ร่วมคิดด้วยกัน

4. ปัญหาหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง

ปรากฏการณ์ในเรื่องการลอกเลียนแบบการบริโภค มุ่งให้ความสำคัญกับลักษณะการบริโภค นิยมตามอย่างสังคมตะวันตก การให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจและเงินตรา

จนกระทั่งขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและค่านิยมดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งหากจะพิจารณาและวิเคราะห์กันอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่าสิ่งเหล่านี้เป็นไปตามกระแสเศรษฐกิจโลก มิได้เป็นสิ่งที่ฝืดปกติดึงกินไป แต่ปรากฏการณ์เหล่านี้ควรจะได้รับการทบทวนและปรับแนวคิดดังกล่าวให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

5. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี

การหยิบยกเอาเรื่องวัฒนธรรมประเพณีของไทยมาเป็นสิ่งดึงดูดใจ ให้มีการท่องเที่ยวมากขึ้นเป็นสิ่งที่ดี แต่จำเป็นจะต้องระมัดระวัง ในเรื่องรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมเนื้อหาดั้งเดิมของวัฒนธรรมและประเพณีนั้น ๆ

ในช่วงที่ผ่านมา การนำวัฒนธรรมประเพณีมาเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือน นั้นมักจะมุ่งเน้นไปในด้านการค้า ด้านความสวยงามแต่กลับลดความประณีต ดัดชั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ๆ ไป การดำเนินงานมักจะเน้นเกี่ยวกับการจัดแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจให้นักท่องเที่ยวชม โดยละเลยถึงสาระที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นรวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงที่มีต่อสังคมท้องถิ่น

6. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว

พฤติกรรม บางอย่างของนักท่องเที่ยว เช่น การเปลือยกายอาบแดด การแต่งกายไม่สุภาพเข้าไปยังศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หรือการกอดจูบกันในที่สาธารณะ การกระทำอันรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับคนในท้องถิ่น เนื่องจากความแตกต่างด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีบางประการ ปัญหานี้หากเจ้าของท้องถิ่นไม่พอใจมาก ๆ อาจถึงขั้นต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยวอีกต่อไป

แต่โดยสรุป ปัญหาดังกล่าวในประเทศไทยนับว่ายังไม่รุนแรงมากเหมือนในประเทศอื่น ๆ ในช่วงที่ผ่านมาปรากฏบ้างบางพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปมาก เช่น เมืองพัทยา เกาะสมุย จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

7. ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม

คุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมได้รับผลกระทบจากความเห็นแก่ได้ของผู้ผลิตและจำหน่าย โดยอาจลดมาตรฐานลงเพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด มีการลอกเลียนแบบศิลปหัตถกรรมโดยไม่คำนึงถึงความประณีตและคุณภาพสินค้า เน้นไปในเรื่องของการค้ามากขึ้น ทำให้ผลงานทางศิลปะและฝีมือช่างหมดคุณค่าลงและเสียชื่อเสียงจนหมดความนิยมไปในที่สุด

บทที่ 4

การวิเคราะห์

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่เข้มแข็งของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายรายได้และประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึงทั้งในเชิงพื้นที่และในการสร้างความมั่งคั่งให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อม (SMEs) ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผลทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ

ประเทศไทยส่งเสริมงานการตลาดและงานการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (Community Based Approach) และดำเนินงานร่วมกับภาคีและภาคส่วนต่างๆ อย่างต่อเนื่องในการสานต่อแนวคิด “รายได้ก้าวกระโดดด้วยวิถีไทย” หรือ Higher Revenue Through Thainess ต่อเนื่องจากปี 2556 2557 2558 สู่ปี 2559 โดยใช้แนวคิดการตลาดแบบ Marketing 3.0 เน้นส่งมอบคุณค่า (Value) หรือ ความสุขในการเดินทางท่องเที่ยวที่เกิดจากการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม (Co-Creation) ซึ่งจะประทับใจลงสู่จิตวิญญาณ จนกระทั่งเกิดการแบ่งปันและบอกต่อ (Share) ซึ่งในปีที่ผ่านมา ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้แล้ว จากการประกาศเป็นปีแห่งการท่องเที่ยววิถีไทย Discover Thainess ได้สร้างความตื่นตัวให้กับคู่ค้าในตลาดต่างประเทศอย่างมาก โดยคู่ค้าได้เห็นถึงศักยภาพ ในการนำวิถีไทยมา นำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาประเทศสู่การเป็นเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าจากฐานราก (Thailand 4.0- Value Based Economy)

แผนงานวิจัยชุดนี้ ริเริ่มจากฐานคิดว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจองค์ประกอบสำคัญของวิถีไทย จากการวิเคราะห์นิยามความหมายของวัฒนธรรมและการนำทรัพยากรมาร้อยเรียงเพื่อการท่องเที่ยว วิถีไทยควรมีการกำหนดขอบเขตไว้ตามมิติเวลา คือ อดีต ปัจจุบันหรือความร่วมมือ และอนาคตที่สามารถเชื่อมต่อกับวิถีชีวิตไทยได้ ทั้งนี้วิถีชีวิต หมายรวมถึง ธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ชีวิต (สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่) และศิลปะที่ถ่ายทอดสะท้อนตามวิถีของความเป็นอยู่ การท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ใน

เวทีสากล ร่วมขับเคลื่อนประเทศให้สามารถสร้างมูลค่าจากฐานรากได้ การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ให้ถึงชุมชนอย่างเท่าเทียม การท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชนได้เองอย่างเป็นระบบ ประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างครบถ้วน

รูปแบบ วิธีการ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

จากภาพรวมสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พบในทั้งสามพื้นที่ ทำให้นำผู้ข้อสรุปได้ว่า บริบทการพัฒนาและสถานการณ์การจัดการในแต่ละพื้นที่ที่มีอิทธิพลสูงต่อรูปแบบที่เหมาะสม ข้อค้นพบในเชิงเปรียบเทียบของทั้ง สามพื้นที่จากการวิจัยนี้พบว่า มีลักษณะทั่วไปในการพยายาม สอดประสานวิถีไทยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสามรูปแบบตามระดับการพัฒนาและลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม
2. ดึงกลับ
3. คาวกระจาย

อำเภอเมือง จังหวัดอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบท แม้อยู่ในความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด (Close-Knit) ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก ไม่มีโครงสร้างผลประโยชน์เชิงพาณิชย์จากภายนอกเข้ามา ดังนั้นรูปแบบที่พบยังคงไว้ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวที่มีการสอดประสานวิถีชีวิตไว้ได้ ในความพยายามที่จะผนึกกรรมรากที่มาของวิถีและการผันแปรตามยุคสมัย ตามแบบ “เหลียวหลัง ให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม” ต้องการการกำหนดแนวทางร่วมกัน (Norming) เพื่อ วางรากฐานให้สามารถเผชิญกับพลวัตการพัฒนาด้วยการสร้างการร่วมคิดจากคนหลากหลายรุ่น (Intergenerational)

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ที่เริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไปในระดับกลาง ทำให้ชุมชนต้องมีผู้นำที่สามารถประยุกต์การจัดการแบบ “ดึงกลับ” การก้าวสู่ระบบโครงสร้างการจัดการเชิงอุตสาหกรรมและมีผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้ต้องมีแรงในการต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยพบจากกรณีศึกษา ตัวอย่าง เฉพาะเรื่องอุตสาหกรรมอาหารที่มีส่วนเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการเกษตร จำเป็นต้องให้ ความสำคัญกับกลไกการจัดการที่จะเรียกร้องให้เกิดการต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงสู่ทุนนิยม ต้องการผู้นำที่มีลักษณะเป็น Transformational/Charismatic

อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญ เป็นการพัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์มีชัดเจน ทั้งที่มาจากทุนนอกพื้นที่และทุนในระดับนานาชาติ ดังนั้นการสอดประสานวิถีไทยมีลักษณะเป็นการเกาะกลุ่มเครือข่าย มีการจัดตั้ง ระหว่างนวัตกรรมการมองไปข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ ในลักษณะเช่นนี้ กลไกการจัดการ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเชื่อมต่อ ที่ให้นวัตกรรมต่างๆ มีการสื่อความหมายให้เห็นที่มาของรากวัฒนธรรม มากกว่าการจัดตั้งไว้ให้อยู่กับอดีต เป็นในลักษณะการรวมกลุ่มสู่การสร้างสรรค์วิถีไทย แบบ “ดาวกระจาย” จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนและมีเวทีให้เกิดการแสดงออกของกลุ่มที่มีความสนใจด้านวิถีไทย และส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์วิถีให้เกิดความร่วมมือ พร้อมก้าวสู่อนาคตได้ องค์กรที่ทำหน้าที่เปิดเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยน ร่วมคิด เป็น IntegrationUnit มีความสำคัญ

รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

พื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบท ยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก เน้นการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการสอดประสานวิถีชีวิต ให้เห็นคุณค่าของการผนึกรวมรากที่มาจากวิถี และการผันแปรตามยุคสมัย ในแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม”

พื้นที่ที่ชุมชนเริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไป ผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุน นิยมเข้ามา ทำให้เกิดแรงต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการค้นหา ผู้ที่เห็นคุณค่าร่วมของวิถีในพื้นที่ สร้างแรงบันดาลใจทำงานร่วมกัน ในลักษณะเพื่อนร่วมทาง โดยใช้ การสานเสวนาอย่างต่อเนื่องเพื่อด้านกระแสการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบ “ดึงกลับด้านกระแส”

พื้นที่ที่มีความเจริญ มีท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม มีทุนที่มาจากคนนอกพื้นที่ และรวมถึงทุน จากต่างชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมเกาะกลุ่มเครือข่ายที่มีความต่าง ระหว่างนวัตกรรมการมองไป ข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ โดยให้นวัตกรรมต่าง ๆ มีการสื่อความหมายถึงที่มาของราก วัฒนธรรม มากกว่าการจัดตั้งไว้ให้อยู่กับอดีต โดยเน้นการเชื่อมต่อในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

จากกรณีศึกษาพบลักษณะดังกล่าวนี้ กล่าวคือ จังหวัดอยุธยาพบว่า การทำงานร่วมกัน ใน พื้นที่ที่มีบริบทอยู่ในสภาวะที่ต้องมุ่งความพยายามที่จะผนึกรวมรากที่มาจากวิถีและการผันแปรตาม ยุคสมัย ตามแบบ “เหลียวหลังให้เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม” ต้องการการ

กำหนด แนวทางร่วมกัน (Norming) เพื่อวางรากฐานให้สามารถเผชิญกับพลวัตการพัฒนา ด้วยการสร้างการร่วมคิดจากคนหลากหลายรุ่น (Intergenerational) จำเป็นต้องมีศูนย์รวม เป็นโครงสร้างการทำงานตามแบบ โดยมีลักษณะคือ ผู้นำชุมชนมีบทบาทหลักในการชักจูง หล่อหลอม และผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การชักชวนให้คนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการทำงานพัฒนาอย่างเต็มใจและศรัทธาในตัวของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงครามพบว่า ในพื้นที่ที่ไม่มีผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง มีเพียงผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนหลัก (Point Guard) ที่ทำหน้าที่เป็นผู้รายงานให้กับคณะทำงานมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเท่านั้น หากยังมีใช้ผู้มีอิทธิพล (Influencer) ที่จะสามารถออกคำสั่งหรือโน้มน้าวความคิดของคนในชุมชนได้ และมีใช้ผู้เชื่อมโยง (Connector) ที่จะสามารถประสานกลุ่มต่าง ๆ ให้ทำงานด้วยกันได้ การขอความร่วมมือให้เข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ จึงไม่ได้การตอบรับมากนักรูปแบบการมีส่วนร่วมเช่นนี้เปรียบได้กับการหาเพื่อนร่วมทางที่มีความเชื่อ ศรัทธาและมุ่งมั่นในแบบเดียวกัน ที่จะถูกเลือกให้เข้ามาทำงานร่วมกันโดยเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่า (Appreciation) เกิดความรู้สึกอยากทำ การทำงานดังกล่าวจะส่งเสริมและผลักดันให้คณะทำงาน สามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพในการร่วมกัน แสวงหาและกำหนดทิศทาง การพัฒนา ร่วมกัน เพื่อสร้างการยอมรับและร่วมมือร่วมใจที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อให้สามารถยึดโยงกันด้านการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ “ดิ่งกลับ ด้าน กระแส”

ในกรณีของชุมชนเมืองในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์พบว่า การได้ก้าวสู่สถานะสังคมเมืองใหญ่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อประกอบอาชีพ และตั้งรกรากที่นี้ รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยี่ยม เยือนจังหวัดไม่ขาดสาย ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการก้าวเข้าสู่ความเป็น อุตสาหกรรมอย่างเต็มตัวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทำให้เป็นการยากที่จะรวบรวมการจัดการให้อยู่ภายใต้ กลุ่มหรือองค์กรเพียงองค์กรเดียว การสร้างการมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะเป็นดาวกระจาย คือ มีการจัดการให้ได้ประสิทธิภาพในตัวเอง อาจขาดการเชื่อมต่อแต่ละทำงานให้สัมฤทธิ์ผลย่อมต้องมีเป้าหมายยึดโยงไว้ในแบบเดียวกัน

ในแต่ละรูปแบบการทำงานให้เกิดการขับเคลื่อนที่ค้นพบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ และหากต้องการนำเยาวชนมามีส่วนร่วมให้การสร้างสรรค์และก่อให้เกิดนวัตกรรมได้จำเป็นต้องมีปรับการทำงานที่ทำให้เกิดการ Flow (Csikszentmihalyi, 1990) ของการร่วมคิดจากกลุ่มเยาวชนจากงานวิจัยนี้พบว่า เยาวชนจะมีความสนใจในเรื่องวิถีไทยเมื่อทำเรื่องวิถีไทยให้เป็นเรื่องใกล้ตัว ร่วม

สมัย โดยมีแกนการคิดเป็นสองแกนหลัก คือ ความท้าทายและทักษะความรู้ ความสนใจที่มีอยู่ หากทั้งสองแกนนี้มีความพอเหมาะจะเกิดความสุขสนุกสนานในการคิดและสร้างสรรค์ได้ดี

งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตาม หน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้น โครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิด บนหลักการที่ว่าแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จักนำวิถีไทยจากรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนาอนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) ตามพลวัตของเวลา

การนำแนวคิดเรื่องการขับเคลื่อนวิถีไทยมาทดลองทำกับอาหารไทย ตามแนวคิดที่ว่าอาหาร เป็นมากกว่าอาหาร และสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยที่สำคัญต่างๆ นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียงความเป็นวิถีไทยที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่ ที่ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการยื่นที่ชัดเจนและควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหารไทยเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมี การสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วง โซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โครงการนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อให้เห็นต้นแบบ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การสอดประสานความเป็นไทยและนวัตกรรมที่มาจากเยาวชน เพื่อร่วมจัดการห่วงโซ่อาหารทั้งระบบ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้เกิดการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากต้นน้ำที่เป็นภาคการเกษตร ด้วยการคัดสรร ของดี ของเด่น ของพื้นที่และการจัดการให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำมาพัฒนาให้เกิดเป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวตามแนวคิด Gastronomic Tourism ที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและจุดหมายปลายทางในภาพรวม จากองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมให้เป็น “Destination Of Gastronomy” โดยมีโครงการย่อยที่ตอบคำถามวิจัยอย่างเชื่อมโยงในชุดแผนนี้ ดังนี้

ชื่อโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย

ชุดที่หนึ่ง ไคร่ทำและทำด้วยกันได้อย่างไร (Mechanisms For Cross Sectors and Multi-Stakeholders Management-Community-Centred Approach)

1. โครงสร้างการจัดการเพื่อกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มใน การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (Institutional Arrangements for Participatory Approach and Value Creation for Sustainability of Community based Tourism Management)

ชุดที่สอง การเพิ่มมูลค่าวิถีไทย ทำอะไรได้บ้างจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาชุมชน (Local Wisdoms and Value Creation: Art of Sustainable food tourism and climate friendly approach)

1. แนวทางการสอดประสานวิถีไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ห่วงโซ่อาหารเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าการท่องเที่ยว (Local Wisdoms and Value Creation: Art of sustainable food tourism and climate friendly approach)

2. นวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์จากเยาวชนเพื่อการท่องเที่ยววิถีไทย (Innovation and Creativity of Local wisdoms and Thainess: the perspectives from our next generation)

งานวิจัยทั้ง 3 โครงการเป็นประเด็นที่ต้องการความเข้าใจเชิงลึกที่สามารถอธิบายกระบวนการเพื่อตอบคำถาม ทำอะไร และทำอย่างไร (What and How?) เกี่ยวกับกลุ่มคน ซึ่งใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในกรณีนี้คือ การมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าและคุณค่าผ่านการทดลองทำเรื่องห่วงโซ่อาหารเพื่อความยั่งยืนที่สอดประสาน วิถีไทยจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุก ๆ มิติ โดยมุ่งให้ได้รับข้อมูลด้านความรู้ลึกนึกคิด เข้าใจซึ่งพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของกลุ่มตัวอย่างภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลักเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดย การตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) (กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติและคณะ, 2554)

ผลการวิจัยนำเสนอ ข้อค้นพบเป็นรูปแบบ (Model) แนวทางการสอดประสานวิถีไทย เพื่อ เพิ่มมูลค่าและคุณค่า จากฐานรากสู่สากล โดยการออกแบบวิถีไทยให้ไปไกล ร่วมสมัยและทันสมัย ด้วยแนวทางการสืบค้น ร้อยเรียงและออกแบบ (Content-Concept-Design) ผ่านต้นแบบอาหาร ท้องถิ่นนำเสนอในรูปแบบ Artisan Kitchen ตามแนวคิด Community Based Design เพื่อให้ เกิด การเพิ่มมูลค่าจากต้นทางจนปลายทาง

ร่วมสร้างยุวนักวิจัย ต้นแบบ ในการสืบสานวิถีไทยและสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วย ศิลป์พื้นบ้าน ในการนำเสนอเรื่องราว ตามแนวคิด “เสน่ห์ กิน ถิ่น ไทย” ทดลองทำและนำเสนอ ต้นแบบการแสดง ศิลปะไทย ในการสื่อความหมายอาหารไทยและเรื่องราววัฒนธรรมและ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เสนอแนะต้นแบบตัวอย่างการออกแบบเส้นทางและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปะและอาหาร (Gastronomic trail)

การทำงานร่วมกันของหลากหลายหน่วยงานในชุมชน ได้ข้อสรุป 3 รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมตามบริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามขนาดที่หลากหลาย (Scale) คือพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนชนบทยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิด ความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนมากนัก เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสอดประสานวิถีชีวิต ให้เห็นคุณค่าของการผนึกรวมรากที่มาของวิถี และการผันแปรตามยุคสมัย ในแบบ “เหลียวหลังให้ เห็นราก และมองไปข้างหน้าสู่นวัตกรรม”

พื้นที่ที่ชุมชนเริ่มมีโครงสร้างการจัดการเชิงพาณิชย์เข้าไป ผลประโยชน์ที่ได้รับจากระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้เกิดแรงต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมโดยการค้นหาผู้ที่เห็นคุณค่าร่วมของวิถีในพื้นที่ สร้างแรงปรารถนาจะทำงานร่วมกัน ในลักษณะเพื่อนร่วมทาง โดยใช้การสานเสวนาอย่างต่อเนื่องเพื่อด้านกระแสการเปลี่ยนแปลง ในรูปแบบ “ดึงกลับ ด้านกระแส”

พื้นที่ที่มีความเจริญ มีท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม มีทุนที่มาจากคนนอกพื้นที่ และรวมถึงทุน จากต่างชาติ การสร้างการมีส่วนร่วมเกาะกลุ่มเครือข่ายที่มีความต่าง ระหว่างนวัตกรรม การมองไปข้างหน้า กับกลุ่มแนวคิดอนุรักษ์ โดยเห็นวัฒนธรรมต่าง ๆ มีการสื่อความหมายถึงที่มาของรากวัฒนธรรม มากกว่าการอนุรักษ์ไว้ให้อยู่กับอดีต โดยเน้นการเชื่อมต่อในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

การท่องเที่ยวเชิงศิลปะอาหาร (Gastronomy tourism) ได้มีการกล่าวถึงมรดกของท้องถิ่น (Local Heritage) ที่สามารถนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทย และศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่ (Sense of Place) ของแต่ละพื้นที่การศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการต่างๆ ที่เข้ามากระทบการที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ว่าได้เปิดรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามากระทบได้มากน้อยเพียงไร หรือจะปิดกั้นไม่ยอมรับเลยแล้วปล่อยให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างช้าๆ ในกรอบที่ขีดกั้นไว้ ซึ่งการจำกัดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจออกกฎหรือการจำกัดด้วยข้อห้ามก็ได้ วัฒนธรรมยังหมายถึง ผลผลิตและสิ่งของด้วย วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่กว้างลึก ครอบคลุมวิถีชีวิต บรรทัดฐาน คุณค่า จารีตประเพณี ความเชื่อระบบความคิดของสังคมมนุษย์ ดังนั้น การวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรม จึงจำต้องมุ่งไปในรายละเอียดทุกแง่มุม และต้องมองวัฒนธรรมแบบองค์รวม ทั้งนี้โดยไม่ลืมที่จะดูสิ่งแวดล้อมในสถานะและสถานการณ์

ของ ช่วงนั้นๆ ว่ามีผลกระทบต่อวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด และทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แปรเปลี่ยนไปในรูปแบบใดทั้งนี้เพราะการจะเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจสังคมหนึ่งๆ อย่างถ่องแท้ นั้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังที่ Boas แห่งมหาวิทยาลัย โคลัมเบีย ผู้วางรากฐานมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมไว้ โดยสามารถ สรุปเป็นกรอบคิดเรื่องวิถีไทยจำเป็นต้องครอบคลุม 3 มิติหลักที่กล่าวมา คือ ชีวิต ธรรมชาติและศิลปะ

การศึกษาต่าง ๆ ค้นพบว่ากระบวนการการขับเคลื่อนการนำอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทย มาสอดประสานในอาหารไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาหารแบบดั้งเดิม โดยชุมชน หรือการสร้างสรรค์การนำเสนออาหารในรูปแบบใหม่ ล้วนแล้วแต่มีแนวทางที่สอดคล้องกัน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสืบค้น (Content) การศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทย ที่โดดเด่นของพื้นที่ โดยใช้ กรอบความคิดในการศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่ (Sense of Place) ภายใต้อัตลักษณ์ 3 กลุ่มความคิดหลัก ได้แก่ ธรรมชาติ ชีวิต และศิลปะ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม พบว่า การสืบค้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การสืบค้นโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของพื้นที่ (Inside-out) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่สามารถเปิดวงพูดคุยหรืออภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งผู้เข้าร่วมอาจมีความเชี่ยวชาญหรือความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ข้อมูลเกิดการตรวจสอบซึ่งกันและกัน และเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่อาจประกอบด้วย คนท้องถิ่น หรือผู้นำพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของพื้นที่ เป็นต้น

1.2 การสืบค้นโดยกลุ่มบุคคลภายนอกพื้นที่ (Outside-in) บุคคลภายนอกของพื้นที่ หมายถึง ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับใดในพื้นที่ หรือมี ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่อย่างจำกัดอาจประกอบด้วย นักวิจัย นักออกแบบ ศิลปิน เซฟ หรือเยาวชน เป็นต้น บุคคลภายนอกของพื้นที่ที่สามารถสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่โดยการศึกษาข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) การสัมภาษณ์บรรยากาศของพื้นที่ และการสอบถามข้อมูล หรือสัมภาษณ์กับผู้มีส่วนได้ส่วน เสียหลักของพื้นที่ อย่างเปิดกว้าง

1.3 การสืบค้นแบบผสมผสาน (Mixed) การสืบค้นแบบผสมผสานเป็นวิธีที่ใช้ สำหรับการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่โดยตรงและโดยอ้อม และบุคคลภายนอก พื้นที่ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ การสืบค้นแบบผสมผสานมีข้อดีคือ การแลกเปลี่ยน เพิ่มพูน และเติมเต็มประสบการณ์ที่คน ท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่อาจจะยังมีอยู่อย่างจำกัดอยู่ และ เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกพื้นที่ได้ศึกษาคุณค่าและความหมายของสถานที่กับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่ไปพร้อมกัน

2. การร้อยเรียง (Concept) หลังจากการสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ตามแบบวิถีไทยของพื้นที่แล้ว การร้อยเรียงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างกลุ่มของเรื่องราวที่มีความโดดเด่นที่สามารถต่อยอดไปเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวของพื้นที่อย่างเป็นระบบ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า การร้อยเรียงสามารถทำได้ 2 วิธี ดังนี้

2.1 การร้อยเรียงเรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำ (Repeated) เรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำจากการสืบค้น สามารถเป็นเรื่องราวที่โดดเด่นของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวที่ถูกเน้นย้ำบ่อยครั้ง อาจเป็นเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อพื้นที่นั้น ๆ ได้

2.2 การร้อยเรียงเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ (Related) เรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ได้จากการสืบค้น อาจมีรายละเอียดจำนวนมาก หรือมีความหลากหลาย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความเชื่อมโยงของเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีจุดร่วมหรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

3. การออกแบบ (Design) การออกแบบถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสอดประสานวิถีไทยในการท่องเที่ยว โดยการนำแนวคิดที่ได้จากการสืบค้นและร้อยเรียงมาสื่อความหมายให้มีชีวิต (Living Interpretation) การออกแบบการนำเสนอถือเป็นกระบวนการในการสร้างสรรค์หรือแสดงออกทางศิลปะ เพื่อเพิ่มมูลค่าเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ให้เป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สามารถจับต้องได้ จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า การออกแบบที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีคุณลักษณะอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. เรื่องราว (Stories) หมายถึง มีเรื่องราวที่น่าสนใจแก่ผู้รับสารโดยการร้อยเรียง
2. อรรถรส (Senses) หมายถึง เป็นรูปธรรมจับต้องได้โดยการวิเคราะห์ประสาทสัมผัส (Sensory analysis) ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น (Seeing) การดมกลิ่น (Smelling) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) และการลิ้มรส (Tasting)
3. ลีลา (Sophistication) หมายถึง ความมีชั้นเชิงในการสื่อความหมายและนำเสนอ รู้จังหวะ รู้วิธีที่เหมาะสมในการสร้างความน่าสนใจให้กับสิ่งที่นำเสนอ

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยววิถีไทย โดยมีความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชน หรือปราชญ์ เริ่มจากการที่มีเยาวชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนในชุมชนหรือนอกชุมชน ได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้และวิถีชุมชนในด้าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตจากปราชญ์ในชุมชน ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้กลายเป็นเยาวชนที่สามารถพาคนท่องเที่ยวในชุมชนนั้นได้ในงานวิจัยนี้ขอเรียกว่า “เด็กพาเที่ยว” เมื่อมีเยาวชนกลุ่มที่สองที่เรียกว่า “เด็กไปเที่ยว” เข้ามาเที่ยวในชุมชน ด้วยความที่ทั้งสองฝ่ายเป็นเยาวชน จึงทำให้เด็กไปเที่ยวสามารถ “เปิดใจ” ที่จะรู้ได้ง่ายเพราะมีการสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน (การสื่อสารในวัย

ใกล้เคียงกัน) และจะเริ่มมีการ “แบ่งปัน” ความรู้ โดยที่เด็กไปเที่ยวก็จะแบ่งปันความรู้เรื่องนอกชุมชนให้เด็กพาเที่ยวฟัง เด็กพาเที่ยวนั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนผ่าน ศิลปะ ธรรมชาติ และชีวิตให้เด็กไปเที่ยวฟังได้ ทำให้เกิดกระบวนการ “เรียนรู้” เมื่อการท่องเที่ยวสิ้นสุดลงพร้อมความสนุกสนานและความประทับใจ เด็กไปเที่ยวก็จะเล่าต่อให้ผู้ที่เขาได้พบ ในที่นี้ขอเรียกว่า “เด็กไม่เคยเที่ยว” ซึ่งหมายถึง เยาวชนที่ยังไม่เคยได้มีประสบการณ์การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ เพื่อฟังถึงความประทับใจในการไปเที่ยวของพวกเขา เด็กไม่เคยเที่ยวก็จะได้รับการเปิดใจที่จะเข้าไปเที่ยวเพื่อเรียนรู้ ทำให้เกิดกระบวนการในการท่องเที่ยว

ในขณะที่เดียวกันเด็กจากชุมชนอื่นเมื่อเห็นตัวอย่างจากชุมชนที่ตนไปเยือนในฐานะนักท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจ ก็จะมีโอกาสที่จะตระหนักได้ถึงคุณค่าของชุมชนตนเอง และมีโอกาสที่พวกเขาเหล่านั้นจะไปพัฒนาชุมชนตนเองต่อไปและเป็นชุมชนที่สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยว วิถีไทยได้อีกด้วย จึงนับเป็นการพัฒนาต่อกันไป และนับเป็นโอกาสที่จะพัฒนาอย่างไม่มีการสิ้นสุด ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้พวกเขาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกเป็นนักท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ เพราะตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ชุมชนอื่นๆเช่นกัน ดังนั้นเมื่อต่างคนต่างมีความรับผิดชอบในการท่องเที่ยวชุมชนอื่น ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานก็จะเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถี ไทยในชุมชนอย่างกว้างขวาง

รูปแบบที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างความร่วมมือของเยาวชนใน กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง เนื่องจาก เป็นรูปแบบที่มีการมุ่งเน้นการถ่ายทอดจากปราชญ์สู่ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน และถ่ายทอดสู่คนภายนอกชุมชนอื่นๆต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการของรูปแบบนี้เกิดจากการเรียนรู้จากภายในชุมชนจาก ปราชญ์ของท้องถิ่นสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนและวิถี เรื่องราวของชุมชน โดยการปลูกฝังให้แบบต่อเนื่องทั้งด้วยการสอนและการปฏิบัติที่ทำสืบต่อกันในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความภูมิใจและพร้อมถ่ายทอดให้ผู้มาเยือน หรือที่เรียกว่านักท่องเที่ยว จึงเกิดการถ่ายทอด เล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนสู่คนภายนอกและเกิดความประทับใจ และมุ่งไปสู่การถ่ายทอดสู่คนภายนอกอีกต่อไปและต่อไป เกิดการบอกต่อนอกชุมชน คนในชุมชนอื่น เกิดความสนใจและเข้ามาสัมผัส และเป็นผู้บอกต่อได้เช่นกัน ดังนั้นเมื่อมีการสื่อสารต่อกันจากใน ชุมชนสู่คนนอกชุมชนต่อไปในรูปแบบต่างๆก็จะเกิดความสนใจ ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนาชุมชนของตนเพื่อเตรียมต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเหมาะสม สม่าเสมอ จึงเกิดการพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป และผู้คนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็รักษาชุมชนตนเองและสามารถเปิดรับฟังความคิดของผู้ที่เข้ามา ท่องเที่ยวให้สามารถพัฒนาชุมชนนั้นๆให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่ทิ้งวิถีชีวิตเดิมของตนอีกด้วย

โดยจุดเน้นของ “จุดเน้นของเด็กพาเด็กเที่ยว” นี้ การสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนและ ต่อยอดโดยเยาวชนผู้นำท่องเที่ยว ดังนั้นการที่จะสร้างให้เกิดความร่วมมือของเยาวชนในกระบวนการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวางนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นจะต้องร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ (Cocreation) ซึ่งทั้งหมดนั้นเริ่มจากคนในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก ชุมชนต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถ เป็นผู้นำทางความคิด และทางการปฏิบัติได้ จึงจะสามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ เมื่อผู้นำเข้มแข็งและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนได้นั้น ทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและตระหนักถึงความสำคัญร่วมกัน ทั้งยังยินดีที่จะพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้การที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ให้เกิด เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนานั้น ดังนั้นการร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ การวิจัยนั้นสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทยในชุมชนขึ้นได้ และสามารถก่อให้เกิดได้อย่างกว้างขวางจากรูปแบบ “เด็กพาเด็กเที่ยว” อีกด้วย

ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการขับเคลื่อนการ ท่องเที่ยววิถีไทยควรดำเนินการโดยส่งเสริมการวิจัยทุกที่โดยให้มีการดำเนินงานตามกระบวนการ สืบค้นราก ร้อยเรียงเรื่องและออกแบบสินค้าและบริการ ตัวอย่างเช่น การสร้างเยาวชนผู้นำวิถีไทย ร่วมการวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในแต่ ละท้องถิ่นของตน การสร้างพิพิธภัณฑ์ ตابل การบริโภค เศรษฐกิจ วัฒนธรรมในทุกพื้นที่ การยกย่อง วีระบุรุษในท้องถิ่นของตน ในรูปแบบ เด็กพาเด็กเที่ยว ไปดู ไปลอง ไปจินตนาการ

1. ร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมและสินค้าชุมชน ตามเรื่องราวที่สืบค้นอย่างสร้างสรรค์มีที่มา โดยนำเยาวชนมาเป็นหนึ่งในกำลังขับเคลื่อนออกแบบ ซึ่งอาจนำไปสู่ธุรกิจ Start-Up โดยคนรุ่นใหม่ที่เข้าใจรากตามแนวคิด Community Based Design (CBD)
2. ส่งเสริม สัมมาชีพเต็มพื้นที่ ผ่านกระบวนการคิด เยาวชนวิถีไทย สืบค้น ร้อยเรียงออกแบบ ล้วงให้เห็นราก
3. จัดตั้งกองทุนที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือในชุมชนนั้นๆ
4. ส่งเสริมให้เกิดการขยายผลสู่ ภาคส่วนอื่นๆ เช่น การออกแบบผ้า การออกแบบ การแปรรูปอาหาร การออกแบบ โรงแรมที่พัก อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่มีฐานคิด สืบค้น ร้อยเรียงออกแบบ CBD

5. กิจกรรมหรือธุรกิจขนาดกลาง เล็ก ที่เกิดจากวิถีไทยนี้ จะสามารถหมุนกลับมาเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยววิถีไทยได้ต่อไปอีกมากมาย

6. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องสร้างความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การทำการท่องเที่ยวให้ครบวงจร ตลอดจนดูแลสิ่งแวดล้อม จะไม่เกิดการสูญเสียสินค้าวัฒนธรรม ควรบริหารจัดการให้ดีโดยจุดแข็งของการท่องเที่ยวไทย คือ การสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน และการเกษตรร่วมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

7. ร่วมส่งเสริมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพสูง คือ สามารถที่จะนำคนในชุมชนมาเป็นมัคคุเทศก์ร่วมกันสื่อความหมายให้มีชีวิต ตามแนวทางที่พบจากงานวิจัยนี้

8. พื้นที่ต่างๆ มีบริบทที่ต่างกัน ควรส่งเสริมพัฒนาผู้นำตามแบบที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ และควรมีการต่อยอดศึกษาหากพบให้บริบทอื่นๆ อีกสามารถสร้างกรณีศึกษาใหม่เพิ่มเติมต่อไป

วิธีการสื่อสารการท่องเที่ยววิถีไทย ทำได้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การศึกษานี้ พบว่า ชุมชนกับวิถีของตนเป็นเรื่องใกล้ตัวจนอาจขาดจินตนาการ การสร้างจินตนาการนี้ควรทำอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ จะสื่อให้ดี ชุมชนควรเรียนรู้ที่จะใช้จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดได้ ถ้าเรารู้สึกรักในสิ่งที่ทำ หรือ การนำคนนอกชุมชน เช่น นักออกแบบ เยาวชนที่เป็นศิลปิน จะเปิดมุมมองที่จะสร้างการเรียนรู้ที่จะคิดนอกกรอบได้ มองให้เห็นอะไรที่แตกต่าง

Tourism -Community Based Design จึงควรใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายประโยชน์ สามด้านดังต่อไปนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

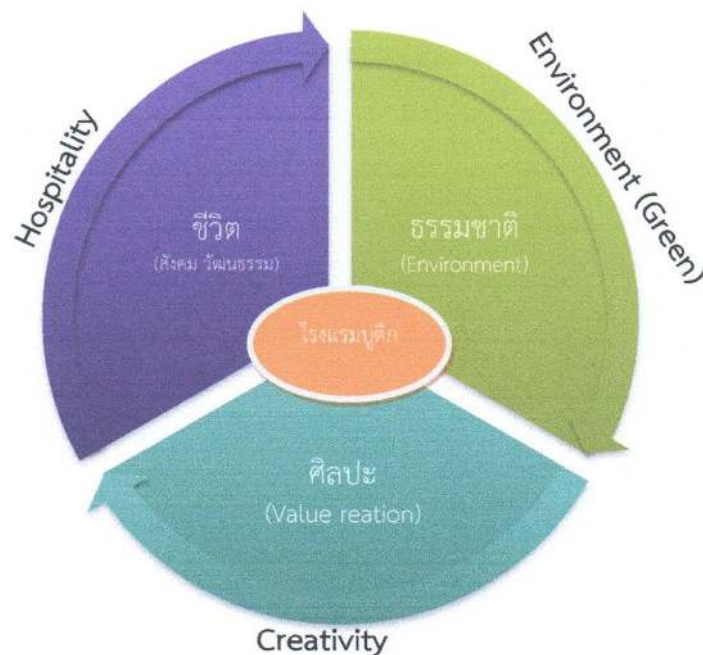
1. การกระจายเวลาในการท่องเที่ยวและการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว (Distribution of Time)
2. การเดินทางกระจายไปในเมืองหลัก เมืองรองได้ทั่วถึง (Distribution of Place)
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์กับภาคส่วนและอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง (Distribution to Other Sectors)

การนำผลกรอบแนวคิดไประดมความคิดเห็นกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และกลุ่มโรงแรมขนาดเล็กในแบบบูติก พบว่า แนวคิดเรื่องความเป็นไทยตามกรอบงานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์เป็น 3 แกนหลักในการประกวดสุดยอดโรงแรมบูติก (Thailand Boutique Awards Season 4) ในครั้งที่ 4 ในแนวคิด “Colours of Thai” ที่เน้นคุณลักษณะความเป็นไทยในกลุ่มโรงแรมบูติกในประเทศไทย ทั้งในด้านการบริการ การนำวิถีไทยๆ มาประยุกต์ใช้ และการเชื่อมโยงสืบสานความเป็นไทยที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับวิถีการท่องเที่ยวไทยในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกผลงานแบ่งเป็น 3 แกนหลัก ได้แก่ 1) การบริการ (Hospitality) 2) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และ 3) สิ่งแวดล้อม

(Environment) โดยได้เพิ่มสุดยอดโรงแรมควรมีค่านิยมร่วมในการพัฒนาให้เป็นที่สุดด้วย 3 แกนหลัก คือ การบริการ ความคิดสร้างสรรค์ และการดำรงอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในการเป็นสุดยอดโรงแรม ตามแนวคิดวิถีไทยกับการท่องเที่ยวและการเชื่อมต่อกับชุมชนท้องถิ่น ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 4-1 : ค่านิยมร่วมในการพัฒนาแนวคิดวิถีไทยกับการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเป็น Destination of Gastronomy

อาหารไทยเป็นมากกว่าอาหารและสามารถรวมความโดดเด่นของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของ ภาคต่างๆที่หลากหลาย นำเสนอผ่านอาหารได้ทั้งในความเป็นศาสตร์และศิลป์ สามารถนำเสนอร้อยเรียง ความเป็นวิถีต่างๆ เป็นเอกลักษณ์และจุดเน้น ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและชีวิต ความเป็นอยู่ ที่ทำให้ภาคต่างๆ แตกต่างจากที่อื่นๆ และโดยรวมแตกต่างไป ประชาคมอาเซียน และมีตำแหน่งในการขึ้นที่ชัดเจนหลังเปิดประชาคมฯ และควรนำมาซึ่งการเติบโตและการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะยาว การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าอาหาร เพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality Destination) โดยมีการสร้างสรรค์ให้อาหารเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับภาคส่วนครบทั้งห่วงโซ่ (Culinary Supply Chain & Supply Engagement) โดยเสนอแนะแนวทางในการนำผลวิจัยไป

ใช้ได้ จากการเริ่มต้นที่รวบรวม คัดสรร พัฒนาต่อยอดกลุ่มสินค้าในพื้นที่ต้นแบบในภาคต่างๆ ให้นำเสนอความเป็น Destination of Gastronomy ได้อย่างโดดเด่น โดยดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

โครงการการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย

งานวิจัยนี้ช่วยให้เห็นความสำคัญในการสร้างเยาวชนวิถีไทย โดยให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ โดยกลุ่มเยาวชนเอง ไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมและความรุ่งเรืองในอดีตแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญกับการคิดค้นสร้างสรรค์โดยกลุ่มเยาวชนเอง บนฐานกระบวนการที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่มีราก ดังนั้นการสร้างยุวนักวิจัยวิถีไทย ควรนำไปขยายผล โดยกำหนดให้มีเป้าหมายระยะยาว ในการสร้างผู้นำเยาวชนที่เข้าใจรากวิถีไทย ตามแกนสามเสา โดยให้มีการพัฒนาทักษะ การเก็บข้อมูล ทักษะการออกแบบสร้างสรรค์ตามความถนัดของตนในสายศิลป์ที่เชี่ยวชาญ ทักษะ การสื่อสารให้เข้าใจเรื่องราวศิลปะที่นำเสนอจากรากวิถี และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ชุมชน เคารพในความแตกต่างของที่มาวัฒนธรรม ความหลากหลายของเชื้อชาติไทย เมื่อเข้าใจรากเหล่านี้ ควรมีการขยายผลในการเชื่อมความคิดในระดับภูมิภาค เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ความเหมือนในความต่าง เช่น ประเทศในกลุ่มอาเซียน ล้วนมีเรื่องราว รามเกียรติ์ในแบบที่ต่างกัน ไป การแลกเปลี่ยนนี้จะให้เกิดความลึกในรากและเห็นการแตกยอดวัฒนธรรมในระดับสากลได้ต่อไป โดยดำเนินงานต่อภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อน “วิถีไทย .....จะไปไกลได้แค่ไหน เริ่มที่ราก ประสานฝากไว้ในมือ เยาวชน” สามารถดำเนินการด้วยการศึกษา สังเคราะห์ รูปแบบการสร้างพลัง ขับเคลื่อนผ่านยุวนักวิจัยวิถีไทย (กองทัพมด แทรกชิม) นำมาขยายผลโดยการคัดเลือกเยาวชนที่มีภาวะผู้นำและมีความรู้ ทักษะ ด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ร่วมสังวร สืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบร่วม เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเยาวชนในท้องถิ่น โดยมุ่งให้เกิดกระบวนการคิดกระจายและการขยายศาสตร์ และศิลป์ในแขนงต่างๆ มุ่งให้ได้ทั้งจำนวนยุวนักวิจัยเพิ่มขึ้นและมีการเรียนรู้รูปแบบมากขึ้น ตามส่วนผสมของแขนงวิชาที่สำคัญ เช่น Animation จิตรกรรม Fabric Designer Product Design โดยพิจารณาจากโครงสร้างที่นโยบายกำลังสนับสนุนตามแนวทาง Creative Industries จำนวน 4 สาขาหลักและให้ครอบคลุมพื้นที่เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. แนวคิดตัวอย่างการกระจายกลุ่มทำได้โดยผสมผสานสายงาน เช่น 4 สาขาๆ ละ 2 คน ร่วมเรียนรู้กับกลุ่มยุวนักวิจัยจากผลการดำเนินงานแผนงานขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย จำนวน 12 คน สร้างเพิ่มเติมและกระจายไปในทุกสาขา เป็นกลุ่ม ๆ ละ 8 ในแต่ละกลุ่มมีทุกศาสตร์ผสมผสานจำนวน 4 แขนง รวมทั้งหมด 4 กลุ่ม เป็น 32 คน เป็นต้น

2. คัดสรร Gastro Diplomats 4 ภาค 6-10 คนร่วมทำงานกับกลุ่มภาคีด้านการออกแบบในสายงานต่างๆ เช่น คนตรี ผ้า เครื่องครัว ทุกเรื่องที่ทำให้งานอาหารเป็นศิลปะ

3. ร่วมสืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ ใช้อัตถุคติบท้องถิ่น ค้นเรื่องที่มา และการเกษตร กลไกกรรม ปศุสัตว์ ในพื้นที่

โครงการเกษตรกับคนรุ่นใหม่จะทำอย่างไรให้เกิดเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยว

ร่วมสืบค้นและสร้าง Smart Farmer Model โดยยึดแนวคิดการเกษตรกับคนรุ่นใหม่จะทำอย่างไรให้ เกิดเป็นสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่หลากหลายและการท่องเที่ยวเชิงศิลปะอาหาร การส่งเสริมให้เกิดขึ้นแบบเกษตรกรเพิ่มแหล่งผลิตในชุมชนที่สามารถปลูกพืชผักผลไม้เพื่อการบริโภคและการพึ่งพาตนเองได้ โดยการดำเนินงาน โครงการนี้หนุนเสริมงานความมั่นคงและความปลอดภัยในระบบอาหารที่เน้นถึงความมั่นคงของชุมชนฐานเกษตร และความหลากหลายทางพันธุกรรม และนำมาต่อยอดสู่การท่องเที่ยวและสินค้าการเกษตรแปรรูปที่เกิดจากฐานทรัพยากรหลักของประเทศได้ต่อไป

โครงการสร้างต้นแบบสู่ตลาดโลก

ร่วมออกแบบเป็นสินค้าและบริการ ดำเนินการวิจัยให้เกิดเป็นกระบวนการต้นแบบ (Prototype) พร้อมศึกษาวิเคราะห์ให้ได้ผลทางการตลาด (Commercialized Process & Marketing) ผลลัพธ์ที่ได้นี้ให้ได้ผลพร้อมสำหรับการทดลองนำสู่ตลาดในรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ (Travel Route) รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (New/Responsible Forms of Tourism) ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการสื่อความหมายเชิงคุณค่า (Tourism Products/Innovations/Interpretations)

โครงการสร้างสื่อการวิจัยแห่งการเรียนรู้

รวบรวมข้อมูลและถอดกระบวนการผ่านระเบียบวิธีวิจัยผ่านสื่อในรูปแบบการเก็บข้อมูลแบบ Film Documentary นำมาวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือการวิจัยแบบสร้างสรรค์เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษา มุ่งหวังให้เกิดการถอดกระบวนการวิจัยมาเป็นวิธีการ

เรียนการสอน ทำแบบ authentic ออกมาเป็นรูปแบบในการเรียนรู้สำหรับประเทศไทย วิเคราะห์ผล นำเสนอให้เห็นแนวคิด Community Based Design ภายใต้ Theme Thailand Destination of Gastronomy รวบรวมผลจากการศึกษานำเสนอเป็น Gastronomic trail, Art of Food, Food technology Food and Fashion นำเสนอเป็น Case study and Gastronomic Toolkit รวบรวม กรณีศึกษาต่างๆ ร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ในเวทีนานาชาติ

โครงการสร้างชุดความรู้ Gastronomic Tourism Toolbox

สร้างชุดความรู้ Gastronomic Tourism Toolbox ตามแนวคิด Content Concept Design ในการส่งเสริมให้เกิดกลไกการพัฒนา อาหารการทูต (Gastrodiplomacy) ให้เกิดการขยายผลในภาคต่างๆ โดยมุ่งการทำงานกับกลุ่มภาคีดังนี้

1. ทำงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูงของพื้นที่เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการ Destination of Gastronomy
2. ประสานทำงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูงจากหน่วยงานภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับด้านการท่องเที่ยวและอาหาร
3. สร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกร ผู้ผลิต และผู้ประกอบการทั้งขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ ด้านการท่องเที่ยวและอาหาร

โครงการสร้างต้นแบบ Destination of Gastronomy

ประกาศให้ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษานี้ เช่น เชียงใหม่ให้เป็นพื้นที่แรก ที่เริ่มดำเนินการด้านการจัดการ ห่วงโซ่อาหาร เช่น จุดหมายปลายทางเพื่อศิลปะกับมันตราแห่งอาหารล้านนา Northern Region Destination of Gastronomy และเป็นแนวทางที่จะต่อยอดไปในอนาคตเป็น ASEAN Destination of Gastronomy ต่อไป เช่น การขยายผลงานวิจัยเสนอแนะให้พื้นที่เชียงใหม่ ดำเนินงานต่อเนื่องได้ดังต่อไปนี้

1. ต่อยอด พัฒนา เพิ่มมูลค่า ศิลปะ วัฒนธรรม และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์อาหารล้านนาสู่การเป็น Destination of Gastronomy เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหลักตามแผนยุทธศาสตร์ได้ โดยดำเนินกิจกรรมดังนี้

1.1 จัด Cooking Simulation ออกแบบอาหารประกอบศิลปะและเรื่องราว (Art of Food)

1.2 ใช้แนวคิดการออกแบบวิถีไทย ทำงานร่วมกับ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ Chefs Food Stylist ศิลปินเพื่อคัดเลือกต้นแบบการนำเสนอ Art of Lanna Food พร้อมเรื่องราว (Story in a plate and My Lanna kitchen)

1.3 จัด Dinner Forum เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด Gastrodiplomacy “a thai story in a plate and Chefs as culinary ambassadors” พร้อม Showcase ผลงานจากการสร้างสรรค์ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย จาก ภาคร่วม ผู้ประกอบการ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการตลาดหรืองานด้านอาหาร

2. เสนอแนะแผนกิจกรรมประจำปีของจังหวัด เพื่อนำเสนอให้พิจารณาประกาศให้เป็น (Title) “Destination of Gastronomy”

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

แผนงานวิจัยนี้มุ่งให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ความสำคัญกับการคิดจากฐานราก คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำโดยชุมชนเพื่อชุมชน ฐานสำคัญในการพัฒนาชาติ ความเข้มแข็งของชุมชนคือเสาเข็มของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดของทุกโครงการย่อยจึงร่วมกันคิดให้การท่องเที่ยวเป็นเสมือนยานพาหนะในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง คิดให้เป็นระบบ โดยเริ่มต้นด้วยความเข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนอย่างถ่องแท้ ใช้งานวิจัยให้รู้ความหมายของความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลุ่มลึก ให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายด้วยการรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดผ่านไปทางศิลปะตามแบบวิถีไทย มีเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงมีส่วนร่วมในการออกแบบ จากความเป็นรากของชุมชนที่ได้สืบสานมาเป็นเวลานานนั้น หมายความว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องใช้นวัตกรรมนำเศรษฐกิจ การจัดการตามแนวคิดตัวอย่างเรื่องอาหารต้องคิดให้เป็นวงจรค้นหาความเชื่อมโยงในการจัดการให้ได้ เราจึงจะป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤตทางสังคม ที่ต้องสร้างการต้านกระแส ทวนกลับ ตามแบบทฤษฎีชนบทท่องเที่ยวที่มีความท้าทายมาก การจัดการวางรากฐานให้เกิดกลไก ตามแบบทฤษฎีชนบทท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ความหลากหลายของพื้นที่ สามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ได้แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์เข้ามาแล้ว กลไกแบบ ทฤษฎีชนบทท่องเที่ยว ก็ย่อมทำได้ หากมีผู้นำที่เข้าใจและพร้อมจะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มตน โดยมีแนวคิดเชื่อมต่อที่เป็นหนึ่งเดียว คือ การสร้างค่านิยมร่วม (Creating Shared Value)

ในที่สุดการคิดแบบวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจนั้น คือ การนำภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ) มาเป็นตัวตั้งเริ่มต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งการอยู่ร่วมกันของชุมชนนั้นๆ ก่อร่างให้เกิดเป็นวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่นนั่นเองที่สะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็น

ระยะเวลายาวนาน จนก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้น ดังนั้นกลไกการพัฒนาแบบวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ คือ การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชนโดยให้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่น แล้วจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น โดยมีได้เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่เกิดจากการใช้องค์ความรู้ ทางด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ หมู่บ้านในชุมชนทั้งประเทศมีทั้งหมดกว่า 80,000 หมู่บ้านชุมชนเป็นวิถีชีวิตที่สมดุล คนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เป็นวัฒนธรรม มีแบบแผนร่วมกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทุกแห่งจะมีเกียรติเสมอกันทำในสิ่งที่เป็นจุดแข็งของเรา พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเศรษฐกิจควบคู่ไปกับความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเหมือนต้นไม้ต้องมีรากฉันใด สังคมต้องมีรากฉันนั้น กล่าวคือ รากแห่งวัฒนธรรมความรู้ดั้งเดิมจะสูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย ชุมชนจะยั่งยืนได้เป็นหมื่นปี โดยอำนาจเรา อำนาจเงิน อำนาจความรู้ Basic Unit ของสังคม คือ ชุมชน กระบวนการที่เสนอแนะจากการค้นพบของแผนงานวิจัยนี้ คือ การสืบค้น การร้อยเรียงและ การสร้างสรรค์ เป็นแนวคิด เช่น การสร้างพระเจดีย์ต้องสร้างจากฐานให้ดีก่อน การท่องเที่ยวและการสอดประสานวิถีไทยที่สร้างจากยอดมิได้สร้างมาจากฐานจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ที่ไม่มีที่มา ผู้นำที่ดีในการสร้างกลไกนี้ได้ควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

1. เริ่มต้นที่ความมีจิตอาสา นึกถึงส่วนร่วม
2. มีความสุจริต
3. มีปัญญา
4. สื่อสารได้ดี
5. เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

การคิดอย่างเป็นระบบ ใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นจุดคานงัดเป็นเหมือนยานพาหนะนำไปสู่การพัฒนาทุกเรื่อง ดังเช่นแนวคิด ห่วง โซ่ออาหาร กล่าวคือ ระบบการท่องเที่ยวเป็นจุดคานงัดที่พัฒนาได้อย่างครบวงจร ถ้าเราทำระบบการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยทำได้ในชุมชนเมื่อเราเข้าใจกลุ่มนักท่องเที่ยว ในอดีต มีเพียงคนชั้นนำเท่านั้นที่เดินทาง เพราะการท่องเที่ยวเป็นเรื่องของความฟุ่มเฟือย การเดินทางท่องเที่ยวของคนชั้นนำเหล่านี้จะมองผ่านแว่นตาที่ชาวตะวันตกได้นำมาใส่ให้ คือ การเที่ยวแบบผ่อนคลาย (Leisure) เป็นการพักผ่อน เอาบรรยากาศ ไปยังสถานที่ที่มีชื่อเสียง

จึงไม่ค่อยเห็นคนไทยออกไปท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชุมชน ปัจจุบันจำนวนคนชั้นกลางกำลังเติบโต และเพิ่มบทบาทในภาคการท่องเที่ยวมากที่สุด คนชั้นกลางในที่นี้ หมายถึง คนที่เกิดมาแล้วเชื่อว่าถ้าได้ไปศึกษาเข้าไปให้สูงจะสามารถเปลี่ยนฐานะทางสังคมได้ ทำให้คนเหล่านี้ที่ลงทุนด้านการศึกษามากที่สุด รวมทั้งเชื่อว่าหากเปลี่ยนสถานทางเศรษฐกิจได้ก็จะสามารถเลื่อนฐานะทางสังคมได้ สองความเชื่อนี้นำมาซึ่งการค้นหาโอกาสในการเลื่อนฐานะของตนเอง การออกไปท่องเที่ยวถือว่าเป็นการหาโอกาสอย่างหนึ่ง เมื่อชนชั้นกลางเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและกลับไปด้วยสำนึกใหม่ที่ว่ามียุคคนที่ใช้ชีวิตแตกต่างจากคนเมือง เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน มีความสุข และยั่งยืน ดังนั้น คนในชุมชนจึงถือว่าเป็นหินลับมีดที่สำคัญ ที่จะช่วยขัดสีจักรวรรดิให้คนชั้นกลางดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้น

กลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่กำลังเติบโตและเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ประเทศไทยอยากได้ ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัคร คือ กลุ่มคนที่นอกจากจะเดินทางมาท่องเที่ยวแล้ว ยังมีบทบาทเป็นอาสาสมัครเพื่อร่วมในการทำประโยชน์แก่ชุมชน กลุ่มคนชั้นกลางที่หยุดการทำงานเพื่อพักผ่อน 1-2 เดือนต่อปี และกลุ่ม Gap Year คือ กลุ่มเยาวชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมปลายใช้เวลา 1-2 ปีในการเดินทางท่องเที่ยวก่อนกลับเข้าสู่การเรียนในระดับอุดมศึกษา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกำลังทำให้คนชั้นกลางเหล่านี้เกิดสำนึกและมุมมองใหม่ ความสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การใช้จ่ายเพื่อซื้อบริการ แต่เป็นเรื่องของคนในชุมชนกำลังทำหน้าที่เป็น “ครู” ให้นักท่องเที่ยว สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า รายการการท่องเที่ยวในชุมชน สำคัญไม่ได้อยู่ที่เวลา แต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวจากชุมชนเมืองได้ดำเนินชีวิตอย่างไม่รีบเร่ง ได้เห็นดวงดาวบนท้องฟ้า ได้ยินเสียงตัวเองหายใจ คุณค่าที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีให้กับสังคมในประเทศในช่วงเปลี่ยนผ่านจึงมีความสำคัญมาก เพราะมิได้พูดถึงเฉพาะลมหายใจที่ยาวขึ้นของชุมชน สิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพที่ยั่งยืนของชุมชน แต่เป็นเรื่องของการสอนการใช้ชีวิตให้กับชนชั้นกลางในเมือง

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย มีหน่วยงานมากมายที่เข้าร่วมทางในฐานะต่างๆกันไป ชุมชนต่างๆ กล่าวไว้เหมือนกันคือ บทบาทของแต่ละหน่วยงานที่เข้ามาในชุมชน ควรมาร่วมเป็นเจ้าภาพที่มีความยืดหยุ่น มิใช่มาเพื่อเป็นเจ้าของ มาเพื่อเป็นนายผู้รู้ บางหน่วยงานอาจจำเป็นต้องเข้ามาเป็นผู้ดูแลบ้างเพียงในบางครั้ง เนื่องจากการดูแลตลอดเวลาจะทำให้ชุมชนไม่โต ทำให้ต้องพึ่งพาหน่วยงานต่างๆ ตลอด จากการวิจัยพบว่าองค์กรต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชนควรทำหน้าที่ในการเป็นกาวเชื่อม 2 ลักษณะ ได้แก่

กาวเชื่อมที่ 1 คือ กระบวนการการบริหาร ที่เชื่อมส่วนต่างๆ ให้มาทำงานด้วยกัน มีการเจอกันอย่างสม่ำเสมอ โดยทั่วไป ในกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบไปด้วยของคาบพ

4 ส่วน ได้แก่ ราชการส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคธุรกิจ แม้จะมีเป้าหมายการทำงานต่างกัน แต่กระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ทั้งสี่ภาคส่วนต้องทำงานด้วยกัน โดยมีเป้าหมายคือให้ชุมชนดำเนินการต่อไปได้ มิใช่เป้าหมายเชิงมูลค่า

ก้าวเชื่อมที่ 2 คือ การนำวิชาการเข้ามา วิชาการนั้นสำคัญกว่าผลประโยชน์ เพราะสามารถแพร่ขยายได้ แต่จุดอ่อนของวิชาการไทยคือการใช้ภาษาวิชาการ จึงจำเป็นต้องแปลภาษาวิชาการให้เป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย

ในวันที่ คนชั้นกลางกำลังวิตกโหยหาที่จะท่องเที่ยวในชุมชน เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะไปที่ไหน อดีตอาจจะต้องขึ้นป้ายโฆษณากลางแจ้ง แต่ปัจจุบันการพึ่งพาสื่อเหล่านี้น้อยลง เพราะใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น มีการแบ่งปันเรื่องราว ประสบการณ์ท่องเที่ยว ทำให้เกิดปรากฏการณ์ปากต่อปาก (Word of Mouth) ซึ่งเป็นวิธีการสื่อสารที่มีพลังมาก ในอดีตอาจต้องไปฝากเรื่อง ฝากรายการท่องเที่ยวไว้กับไกด์ท้องถิ่นหรือบริษัทนำเที่ยว แต่ปัจจุบันการดึงดูดนักท่องเที่ยวจะมาจากนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ผ่านเครื่องมือสื่อสารสำหรับถ่ายทอดเรื่องราว จากการสัมภาษณ์เรื่องการสื่อสารมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันคือ สังคมไทยเป็นสังคมฟัง-พูด คนส่วนใหญ่เดินทางเพราะฟังด้วยหู จากการบอกเล่าของคนอื่นและฟังจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่างจากยุโรปที่เป็นสังคมอ่าน-เขียน เดินทางท่องเที่ยวเพราะอ่านจากแหล่งข้อมูลต่างๆ วางแผนการท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง 8-9 เดือน ในขณะที่นักท่องเที่ยวในชาติเอเชียส่วนใหญ่วางแผนไม่เกิน 2-3 เดือน หรือหากเป็นการเดินทางภายในประเทศอาจวางแผนเพียง 4-5 วัน

2. ความท้าทาย

ขณะที่นักท่องเที่ยวกำลังเพิ่มขึ้น สิ่งที่กำลังจะเป็นปัญหาและท้าทายชุมชน ทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการคงอยู่ของชุมชน ได้แก่ (1) การแข่งขันทรัพยากร ในอดีตเรามีการแข่งขันทรัพยากรไม่ เนื่องจากราชการเข้ามาและได้ประกาศเขตป่า ทรัพยากรของชุมชนหายไป ปัจจุบันทรัพยากรที่มีการแข่งขันมากที่สุดคือ ทรัพยากรน้ำ เนื่องจากเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลก น้ำใต้ดินหดแห้งการที่ทรัพยากรหดหาย ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน ระลอกแรกจะเป็นการท่องเที่ยวระลอกถัดไปจะเป็นการย้ายถิ่น และ (2) คนจะอยู่เมืองมากขึ้น ปัจจุบันคนอาศัยอยู่ในเขตเมือง 70 เปอร์เซ็นต์และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเป็น 75 – 80 เปอร์เซ็นต์ คนจากชนบทเดินทางเข้ามาในเมืองด้วยความจำเป็น ไม่ว่าจะหางานทำ ย้ายถิ่นฐาน หรือครอบครัวถูกนายทุนกว้านซื้อที่ดินรวมทั้งเมืองขยายตัว

ในมิติด้านพื้นที่ จากการสัมภาษณ์มิติเชิงนโยบายพบประเด็นท้าทายที่คล้ายกัน กล่าวคือ เมื่อนักท่องเที่ยวมามากขึ้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือความสามารถในการรองรับ (Carrying

Capacity) นักท่องเที่ยวของชุมชน ในขณะที่อาเซียนกำลังเปิดเชื่อม เส้นพรมแดนกำลังจางลง เรา กำลังอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ เป็นวัฒนธรรมของคนเพิ่งมีเงิน นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวจีนที่ หลั่งไหลเข้ามาประเทศไทยอย่างมหาศาล เวียดนามเดินทางมาไทยด้วยเรือสำราญ อินโดนีเซียนั่ง เครื่องมาซื้อของ และมาเลเซียซื้อรถจักรยานยนต์บิ๊กไบท์เข้ามา หากเรื่องเล่าเหล่านี้มันกระจาย ออกไป ชุมชนจะรับมือกับจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างไร บางชุมชนอาจใช้ระบบการจองเพื่อเป็นการ กรัดกรอง (Screening) นักท่องเที่ยวในเบื้องต้น ในอดีต เราอาจต้องกวักมือเรียก แต่ปัจจุบันต้องใช้ วิธี “เชิญญาติ เบรคถูกเวลา” เพื่อรักษาสมดุล ชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ควรทราบว่ามีพื้นที่ของตน รองรับนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ได้แก่ นักท่องเที่ยว (ค้างคืน) นักทัศนจร (ไม่ค้างคืน) เป็น จำนวนเท่าไร ดังนั้น นักวิชาการจึงเป็นกาวสำคัญที่จะช่วยหาคำตอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เองควรสนับสนุนเรื่องการบริหารจัดการมากขึ้น การทำงานร่วมกันของผู้รู้ ควรเน้นการทำหน้าที่ เป็นหัวสมอง คอยสังเกตสัญญาณเชิงบวก-เชิงลบและบอกต่อไปยังชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ คุณาน ขยายงานวิจัยแปลภาษาวิชาการที่ยากไปเป็นภาษาที่ง่าย ชาวบ้านเข้าใจได้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นให้ความเห็นตรงกันว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ จำเป็นต้องขยายตัว เพียงเพื่อเอาใจและรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่กำลังมา ในวันนี้ ชุมชนควร รู้จัก “ตัดใจ” เอาชุมชน ความสุขของคนในชุมชนเป็นที่ตั้งเพราะความสุขของชุมชนก็คือคุณภาพ ของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง กระบวนการเหล่านี้ซับซ้อนอ่อนไหว คนที่ลงไปทำงานเรื่องนี้ บางครั้งอาจเกิดความท้อใจ เพราะอาการของแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน เขาอ่อนแอและแข็งแรงใน จุดที่ไม่เหมือนกัน โครงสร้างของชุมชนไทยในปัจจุบันแตกต่างจากอดีต คนสูงวัยซึ่งเป็นผู้มี ประสบการณ์ในพื้นที่กำลังอ่อนแรง คนรุ่นใหม่ยังไม่กลับมา คนชั้นกลางหันไปทำธุรกิจอย่างอื่น ทำให้วันนี้ชุมชนต้องมองว่าจะหาผู้สืบทอดเรื่องราวในชุมชนของตนอย่างไร เราไม่อาจปฏิเสธ วัฒนธรรมใหม่ได้ แต่ต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน คุณค่าประกอบของชุมชนว่ายังมี ความสุขหรือไม่ เสียงข้างมากมิได้แปลว่ามีความสุข แต่ต้องทำกระบวนการขัดเกลาเพื่อให้ทุก เสียงอยู่ร่วมกันได้ สิ่งที่คนชุมชนอยากได้คือ ฉันทามติ สามารถค้านหรือแย้งได้ ก่อนหาข้อสรุป ร่วมกัน ทำอย่างไรให้คนที่ไม่ค่อยฟังได้ฟัง ทำอย่างไรทำให้คนที่ไม่ค่อยพูดได้บอก ทำ อย่างไรให้คนที่เห็นต่างได้มีโอกาสนำเสนอ กระบวนการเหล่านี้เป็นการรักษาชุมชน มิใช่รักษา กิจการ เทคนิคการหลอมรวมนี้แตกต่างไปแต่ละชุมชน นักวิชาการอาจนำวิธีการบริหารสมัยใหม่มา ให้ชุมชน เพื่อเป็นทางเลือก แต่ส่วนหนึ่งต้องนำมาจากสำนึกภายในชุมชน

ผู้นำชุมชนในพื้นที่เห็นตรงกันด้วยว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนกำลังทำหน้าที่ในการ ช่วยแตกกิ่งขยายหน่อให้คนกลับไปยังพื้นที่ของเขา เป็นการสร้างชุมชนคืนกลับให้แก่ประเทศ นอกจากนี้ ชุมชนยังได้พยายามทำพื้นที่ของเขาให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่และน่าเที่ยว เพราะ

กระบวนการชุมชน คือ การที่ชุมชนทำพื้นที่ของตนให้น่าอยู่ก่อน แล้วชักชวนให้คนมาเที่ยว กระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ใหญ่กว่าประเด็นด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นการรวมการทำงานในส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

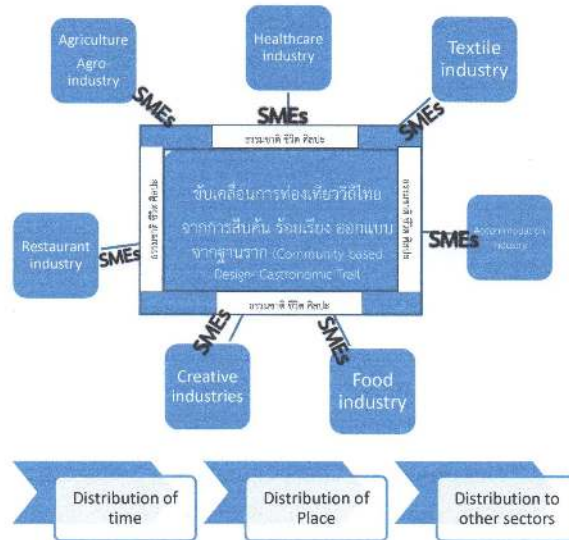
Tourism Community Based Design ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายประโยชน์ สามด้าน คือ

1. การกระจายเวลาในการท่องเที่ยวและการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว (Distribution of Time)
2. การเดินทางกระจายไปในเมืองหลัก เมืองรองได้ทั่วถึง (Distribution of Place)
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์กับภาคส่วนและอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และไม่เกี่ยวข้องโดยตรง (Distribution to Other Sectors)

จากผลการศึกษาพบว่า นโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาประเทศ จากขั้นหนึ่งไปอีกขั้นหนึ่ง โดยพบว่าจากประเทศไทย 1.0 เริ่มต้นพัฒนาโดยการส่งออกสินค้า เกษตรกรรมไปต่างประเทศ ไม่สัก คีนุก ยางพารา มาสู่ประเทศไทย 2.0 คือการพัฒนาสู่อุตสาหกรรม เริ่มจากอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า ขยายเป็นการส่งออกเพื่อนำเงินตราต่างประเทศเข้ามา จากจุดนั้นพัฒนาเป็น 3.0 เน้นการผลิตอุตสาหกรรมวิทยาการเพื่อการส่งออก เช่น อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ ปีโตรเคมี ชิ้นส่วนต่างๆ ประเทศไทยยุค 3.0 ถือเป็นยุคที่ประเทศไทยประสบเหตุการณ์วิกฤติ การเงินต้มยำกุ้ง มาสู่ยุคเปลี่ยนแปลงการเมืองปี 2549 ยุคเศรษฐกิจโลกวิกฤติปี 2551 กระทั่งมาถึง ยุคปัจจุบันที่ก้าวสู่การเพิ่มมูลค่าตามแนวคิด Value Based Economy การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญในการกระจายรายได้ให้ถึงฐานรากได้ดี โดยมีเป้าหมายให้เกิดการกระจายการท่องเที่ยวไปสู่เมืองรองมากขึ้น เพื่อลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยให้เกิดการกระจายสามด้านดังกล่าว จะก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าจากฐานรากได้ไม่เพียงกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวแต่จะสามารถขยายผลได้ในวงกว้าง ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 5-1 : การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย

การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยควรดำเนินการโดยส่งเสริมการวิจัยทุกที่โดยให้มีการดำเนินงานตามกระบวนการสืบค้น ร้อยเรียงเรื่องและออกแบบสินค้าและบริการ ตัวอย่างเช่น การสร้างเยาวชน ศึกษานักวิจัยวิถีไทย ร่วมการวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในแต่ละท้องถิ่นของตน การสร้างพิพิธภัณฑ์ตำบล การบริโภค เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในทุกพื้นที่ การยกย่องวีรบุรุษในท้องถิ่นของตน ในรูปแบบ เด็กพา เด็กเที่ยว ไปดู ไปลอง ไปจินตนาการ โดยดำเนินการเรื่องหลักดังต่อไปนี้

1. รวมกลุ่มคนที่มีความตั้งใจในการนำวิถีไทยมาสร้างสรรค์ เพื่อสร้างทีมที่มีความเข้าใจและมีมุมมองที่หลากหลาย ทั้งคนเก่า คนรุ่นใหม่ นักอนุรักษ์ และนักออกแบบ เพื่อร่วมก้าวผ่านความเป็นไทยต้องเป็นแบบเดียว
2. ร่วมออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมและสินค้าชุมชน ตามเรื่องราวที่สืบค้นอย่างสร้างสรรค์มีที่มา โดยนำเยาวชนมาเป็นหนึ่งในกำลังขับเคลื่อนออกแบบ ซึ่งอาจนำไปสู่ธุรกิจ Start-Up โดยคนรุ่นใหม่ที่เข้าใจรากตามแนวคิด Community Based Design (CBD)
3. ส่งเสริมสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ผ่านกระบวนการคิดเยาวชนวิถีไทย สืบค้น ร้อยเรียงออกแบบ ล้วงให้ เห็นราก
4. จัดตั้งกองทุนที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่อง ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น หรือในชุมชนนั้นๆ

5. นำกระบวนการคิด ส่งเสริมให้เกิดการขยายผลสู่ภาคส่วนอื่นๆ เช่น การออกแบบผ้า การออกแบบ การแปรรูปอาหาร การออกแบบ โรงแรมที่พัก อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีฐานคิดสืบค้น ร้อยเรียง ออกแบบ CBD

6. กิจกรรมหรือธุรกิจขนาดกลาง เล็ก ที่เกิดจากวิถีไทยนี้ จะสามารถหมุนกลับมาเป็นสินค้าและ บริการท่องเที่ยววิถีไทยได้ต่อไปอีกมากมาย

7. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องสร้างความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การทำการ ท่องเที่ยวให้ครบวงจร ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม จะไม่เกิดการสูญเสียสินค้าวัฒนธรรม ควรบริหารจัดการให้ดีโดยจุดแข็งของการท่องเที่ยวไทย คือ การสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและการเกษตรร่วมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

8. ร่วมส่งเสริมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพสูง คือ สามารถที่จะนำคนในชุมชนมาเป็นมัคคุเทศก์ร่วมกันสื่อความหมายให้มีชีวิต ตามแนวทางที่พบจากงานวิจัยนี้

9. พื้นที่ต่างๆ มีบริบทที่ต่างกัน ควรส่งเสริมพัฒนาผู้นำตามแบบที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ และควรมีการต่อยอดศึกษาหากพบให้บริบทอื่นๆ อีกสามารถสร้างกรณีศึกษาใหม่เพิ่มเติมต่อไป

วิธีการสื่อสารการท่องเที่ยววิถีไทย ทำได้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน การศึกษานี้ พบว่า ชุมชนกับวิถีของตนเป็นเรื่องใกล้ตัวจนอาจขาดจินตนาการ การสร้างจินตนาการนี้ควรทำอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ จะสื่อให้ดี ชุมชนควรเรียนรู้ที่จะใช้จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดได้ ถ้าเรารู้สึกรักในสิ่งที่ทำ หรือ การนำคนนอกชุมชน เช่น นักออกแบบ เยาวชนที่เป็นศิลปิน จะเปิดมุมมองที่จะสร้างการเรียนรู้ที่จะคิดนอกกรอบได้ มองให้เห็นอะไรที่แตกต่าง

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นต้นแบบกระบวนการคิดและเพื่อแสดงให้เห็นผ่านการทดลองทำจริง ไม่มีวัตถุประสงค์ให้นำเฉพาะผลผลิตที่ได้จากงานวิจัย (Outputs and End Products) ไปลอกหรือทำให้เหมือน แต่ควรมีการนำกระบวนการคิดไปใช้สืบค้น ร้อยเรียง และ ออกแบบสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่ความหลากหลายของสิ่งที่ได้ เช่น อาหาร การแสดงเหมาะสมตามบริบทและศักยภาพของคนคิด เช่น ในกรณีนี้ เชฟสร้างสรรค์อาหารควรเป็นไปตามงานสร้างสรรค์ของเชฟ โดยเน้นเรื่องราวของวัตถุดิบ ไม่ได้เน้นที่งานอาหารสร้างสรรค์ที่ต้องออกมาเหมือนกัน อาหาร ที่ออกแบบ ไม่ได้จัดเป็น Fusion Food แต่เป็น Art of Food ความแท้ (Authentic) อยู่ที่ ที่มาจาก ของเรื่องราว ส่วนหน้าตา รูปลักษณ์ คืองานศิลปะที่มีความเป็นตัวตน เมื่อไปถึงชุมชน การเดินทาง ท่องเที่ยวไปเพื่อเรียนรู้เรื่องราว วัฒนธรรม วิถีชีวิต ไม่ได้ไปเพื่อไปกินอาหารเพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยววิถีไทยควรส่งเสริมเรื่อง การสร้างสรรค์อย่างมีที่มาและการคิด

รอบ ครอบด้านนำพาการท่องเที่ยววิถีไทยสู่ความยั่งยืนที่สอดคล้องประสานอย่างไม่มีเงื่อนไขเวลา (Timeless)

ความท้าทายในการวิจัยและการนำผลไปใช้

ความเข้าใจเรื่องการออกแบบสร้างสรรค์ ที่ต้องก้าวผ่านความเชื่อที่ว่า ความเป็นไทย ต้องเก็บรักษาของเดิมไว้ นักอนุรักษ์นิยมมีความลึกซึ้งในเนื้อหาและมีความแม่นยำในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและจารีตต่างๆเหล่านี้ จำเป็นต้องนำมาถ่ายทอด เปิดการแลกเปลี่ยนให้ การคิดต่อยอด และเข้าถึงได้ของคนรุ่นใหม่ การนำศาสตร์นาฏศิลป์ไทยมาประยุกต์ให้ร่วมสมัย บน ความแม่นยำในศาสตร์อย่างแท้จริง ไม่ใช่เรื่องง่าย แม้จะมีมุมมองว่าการแสดงที่ได้จะมีอะไรต่างจาก ที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยนำมาดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั่วไป สิ่งที่ต้องต่อยอดต่อไปคือ การ สร้างความต่างอย่างมีที่มา คือ ความต่างที่มีเรื่องราว รู้ลึก รู้จริงในสิ่งที่สร้าง และเราควรส่งเสริมให้ เกิดในการท่องเที่ยววิถีไทย การเรียนรู้แบบไม่เรียนลอกเป็นอีกความท้าทายที่จะทำให้กระบวนการ คิดที่ได้จากงานวิจัยนี้นำไปใช้ได้ โดยไม่ต้องยึดติดเพียงแค่ผลที่ได้ต้องมาเป็นพิมพ์เดียวกัน เพื่อให้ การสร้างสรรค์มีความเป็นเอกลักษณ์ตามบริบทพื้นที่ได้ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ และคณะ. (2554). ระเบียบวิธีวิจัยทางธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ่งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นราศรี ไววนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี. (2551). ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 18, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นาชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ. (2557). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). พหุนิยม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2554). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 19, กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). ชุดความรู้ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอน รวมพล ค้นแก่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชน.

ภาษาต่างประเทศ

- TAT review magazine.(2019).(Online).Available :<http://www.tatreviewmagazine.com/web/menu-read-tat/menu-2016/menu-32016>.
- James, P., Nadarajah, Y., Haive, K., & Stead, V. (2012). Sustainable communities, sustainable development: other paths for Papua New Guinea. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Cornwell-Smith, P. (2013). Very Thai: Everyday Popular Culture. 2nd ed., Bangkok: River Book.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow. New York: Harper and Row.

World Tourism Organization. (2012). Global Report on Food Tourism. Madrid: World Tourism Organization.

Richards, G. (2003). "What is Cultural Tourism" In Van Maaren, A. (ed.). National Contact Monumenten.

Wisansing, J. and Hongchatikul, U. (2012). "Appreciative inquiry (AI) framework and participatory techniques for sustainable tourism development: Case examples from Thailand". Paper presented at the 2012 Conference on Sustainable Business in Asia.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช

วัน เดือน ปี เกิด 4 กรกฎาคม 2511

การศึกษา

ระดับการศึกษาปริญญาเอก
จากมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
วุฒิการศึกษาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาคณะรัฐประศาสนศาสตร์

ระดับการศึกษาปริญญาโท
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วุฒิการศึกษาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาวิชาคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

ระดับการศึกษาปริญญาตรี
จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
วุฒิการศึกษาบริหารธุรกิจบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการบริหารธุรกิจ

ประวัติการทำงาน

- ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดนนทบุรี
- คณะกรรมการสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ปีบริหาร 2561-2563
- ผู้บริหารระดับสูง กลุ่มบริษัท เจริญอักษร (ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์

แบบครบวงจร)

- ผู้บริหารระดับสูง บริษัท ซี.เอ.เอส.แอสเซท จำกัด (นิคมอุตสาหกรรมสินสาคร)

ผ่านการอบรมหลักสูตร

- หลักสูตร ผู้บริหารระดับสูง สถาบันวิทยาการตลาดทุน รุ่นที่ 10 (วตท.10)
- หลักสูตร ครูสมาธิ วิฑนตสมาธิ รุ่นที่ 1 สถาบันพระปกเกล้า ร่วมกับ สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล
- หลักสูตร ผู้บริหารระดับสูงด้านการค้าและการพาณิชย์ รุ่นที่ 5 (TEPCoT'5) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กระทรวงพาณิชย์และหอการค้าไทย
- หลักสูตร การเมืองการปกครองในระบบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 20 (ปปร.20) สถาบันพระปกเกล้า
- หลักสูตร จิตวิทยาความมั่นคง รุ่นที่ 104 (สจว.104) สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

- เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)
- เบญจมดิเรกคุณาภรณ์ (บ.ภ.)
- จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)

ผลงานที่เป็นประจักษ์ สาขาเศรษฐกิจและการคลัง

เมื่อปี 2547 ดร.ภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิช ผู้บริหารระดับสูงของบริษัท ซี.เอ.เอส. แอสเซท จำกัด เป็นผู้ก่อตั้งและบริหารงานภายในนิคมอุตสาหกรรมสินสาคร กล่าวได้ว่าเป็นการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในรูปแบบคลัสเตอร์แห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย บนพื้นที่โครงการประมาณ 2,500 ไร่ ในจังหวัดสมุทรสาคร

นิคมอุตสาหกรรมสินสาคร เป็นการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม โดยความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการพิมพ์และบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมการพิมพ์ของไทย โดยใช้กลยุทธ์บูรณาการแบบรวมกลุ่มอุตสาหกรรมครบวงจร ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ และเป็นความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการส่งออกของประเทศ ด้วยการเพิ่มผลิตภาพ และสร้างนวัตกรรมร่วมกัน ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบวิถีไทยเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ผู้วิจัย นางสาวภัทรินทร์ ลือกาญจนวนิชย์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ตำแหน่ง รองเลขาธิการสายงานการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งของโลกที่มีการขยายตัวสูง ตามอัตราการเพิ่มขึ้นของ ประชากร การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาของเทคโนโลยี ทั้งนี้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การท่องเที่ยวเข้ามาซึ่งประโยชน์มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเฟืองจักรสำคัญในการสร้างความเจริญทั้งด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การนำมาซึ่งธุรกิจเกี่ยวเนื่องต่างๆ ก่อให้เกิดการจ้างงาน และการกระจายรายได้ ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนา ที่การท่องเที่ยวเป็นสินค้าสำคัญที่นำเงินตราต่างประเทศมาตั้งแต่อดีต ด้วยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและความพร้อมด้านการบริการ มีจุดเด่นด้านความหลากหลายของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการพัฒนา กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดผู้คนทั่วทุกมุม โลกให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

การวางแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน ควรอยู่บนฐานที่เข้มแข็งของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจากความเป็นของแท้ตามแบบวิถีไทย และควรมุ่งเน้นให้เกิดการ กระจายประโยชน์อย่างสูงสุดและทั่วถึงกับชุมชนทั้งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและพื้นที่อื่นๆ ประเทศไทยนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะคงไว้ในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เพื่อให้เกิดผลทางบวกต่อสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ งานวิจัยต่างๆ ได้พยายามค้นหาต้นแบบในการจัดการที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยวทั้งระบบอย่างครอบคลุมมาโดยตลอด หนึ่งในปัจจัยสำคัญ คือ การกำหนดแผนที่และทิศทางการพัฒนาที่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจนของทุกภาค

ส่วนที่เกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนแผนการทำงานจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่มีกระบวนการคิด และวางแผนอย่างรอบคอบการทำงานให้เห็นเป็นแผนภาพ กำหนดให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร และมีความเชื่อมต่อกันอย่างไร เพื่อทุกกลไกทำงานให้ไปถึงที่หมายเดียวกัน

ทิศทางก้าวเดินนั้น ประเทศไทยนำเรื่องการท่องเที่ยววิถีไทยมาเป็นตัวชูสำคัญในการสร้างความโดดเด่นให้แข่งขันได้ในเวทีสากล การศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทยอย่างแท้จริงอยู่บนความเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดการกระจายประโยชน์ทั่วถึงต่อชุมชน จัดการโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อชุมชน อย่างครบถ้วน โครงการวิจัยนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยกำหนดแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีแนวคิดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และจัดการทำให้ได้อย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องนำแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ มาสังเคราะห์ให้เกิดทิศทางเดียวกันที่คมชัดขึ้น ดังนั้น โครงการวิจัยชุดนี้จึงมีแนวคิดบนหลักการที่ว่า แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน ต้องรู้จักนำวิถีไทยจากฐานรากความเป็นชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม คงไว้ซึ่งความเป็นไทย จากความร่วมมือของเยาวชนคนรุ่นใหม่และการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายพัฒนา อนุรักษ์และฝ่ายสร้างสรรค์เพื่อการตลาดที่สร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้จากความเป็นของแท้ (Authenticity) โดยได้กำหนดคำจำกัดความ วิถีไทยและชุมชนเพื่อให้ได้ขอบเขตไว้ ตามมิติเวลา คือ อดีต ปัจจุบันหรือความร่วมมือ และอนาคตที่สามารถเชื่อมต่อกับวิถีชีวิตไทยได้ ทั้งนี้ วิถีชีวิต หมายถึง ธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) ชีวิต (สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่) และศิลปะที่ถ่ายทอดสะท้อนตามวิถีของความเป็นอยู่ แผนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย (ธรรมชาติ ชีวิต ศิลปะ) นี้จะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจการท่องเที่ยวตามแบบวิถีไทย และจะช่วยสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในภาพรวม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย
2. เพื่อเป็นกรณีศึกษาและรูปแบบการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวของชุมชนและสร้างคุณค่าจากการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทยที่สอดคล้องและสามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประชาคมโลก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนยุทธศาสตร์และแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นให้เห็นกลไกการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะมิขนาดพื้นที่และระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแบบใด (Scale) โดยหมายรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นได้ทั้งในขนาดและระดับการพัฒนาที่เล็ก กลาง หรือใหญ่ ชุดโครงการวิจัยในแผนงานชุดนี้จึงดำเนินการในกรอบเพื่อศึกษาและกำหนดแผนขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแผนงานการพัฒนาและบริหารบริการอย่างเป็นระบบและให้มีความชัดเจน โดยสามารถเสนอแนะแนวทางต่างๆ ได้ตามขอบเขตเฉพาะเรื่องดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีไทย เน้นให้องค์กรชุมชนหลากหลายเป็นศูนย์กลาง เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน
2. นวัตกรรมและการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์โดยการร่วมคิดของกลุ่มเยาวชน เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งผลให้รักษาย่านเกิดและเพื่อเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป
3. การศึกษาหาแนวทางการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืน โดยการนำรูปแบบการคิดเชื่อมโยงของการจัดการ และงานศิลปะ อาหารไทย การเกษตร และการบริการ ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้งานวิจัยในแผนงานย่อยกำหนดเป้าหมายให้สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดแผนการขับเคลื่อนที่ส่งผลให้เกิดการคิดตามแบบวิถีไทย ในบริบทที่มีความเฉพาะเหมาะสมกับ ความหลากหลายในพื้นที่ และมีผลก่อให้เกิดแผนงานต่าง ๆ ในทางปฏิบัติได้ และจะเป็นแหล่งข้อมูล ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานของการบริหารจัดการ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยว ควรได้รับจากบริการท่องเที่ยวโดยดำเนินการในเชิงรุกบนจุดยืนแนวคิดที่ว่า “สร้างฐาน ต่อยอด เติมเต็ม ต่อเนื่อง”

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นประเด็นที่ต้องการความเข้าใจเชิงลึกที่สามารถอธิบาย กระบวนการเพื่อตอบคำถามอะไร และทำอย่างไร (What and How?) เกี่ยวกับกลุ่มคน ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในกรณีนี้คือ การสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าและคุณค่า เพื่อความยั่งยืนที่สอดคล้องตาม วิถีไทยจากสภาพแวดล้อมตาม ความ

เป็นจริงในทุก ๆ มิติ โดยมุ่งให้ได้รับข้อมูลด้านความรู้ลึกซึ้งคิด เข้าใจซึ่งพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของกลุ่มตัวอย่างภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลัก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดย การตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) (กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติและคณะ, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภางค์ จันทวานิช (2554) กล่าวว่า นักวิจัยควรใช้วิธีการเชิงคุณภาพใน สภาพการ เมื่อต้องการทำวิจัยในเรื่องที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น เรื่องเกี่ยวกับค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อถือ ความหมายของสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทบพาททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีไทย โดยให้ความสำคัญกับการคิดจากฐานราก คือ การสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำโดยชุมชนเพื่อชุมชน ฐานสำคัญในการพัฒนาชาติ ความเข้มแข็งของชุมชน คือ เสริมของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดของทุกโครงการย่อยจึงร่วมกันคิดให้การท่องเที่ยวเป็นเสมือนยานพาหนะในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง คิดให้เป็นระบบ โดยเริ่มต้นด้วยความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนอย่างถ่องแท้ ใช้งานวิจัยให้รู้ความหมายของความเป็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลุ่มลึก ให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายด้วยการรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดผ่านไปทางศิลปะตามแบบวิถีไทย มีเยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงมีส่วนร่วมในการออกแบบ จากความเป็นรากของชุมชนที่ได้สืบสานมาเป็นเวลานานนั้น หมายความว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องใช้แนวคิด วัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ อย่างไรก็ดีเพื่อให้ความหลากหลายของพื้นที่ สามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ได้แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์เข้ามามากแล้ว หากมีผู้นำที่เข้าใจและพร้อมจะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มตน โดยมีแนวคิดเชื่อมต่อที่เป็นหนึ่งเดียว คือ การสร้างค่านิยมร่วม (Creating Shared Value)

ในที่สุดการคิดแบบวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจนั้น คือ การนำภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ชีวิต ธรรมชาติ และศิลปะ) มาเป็นตัวตั้งเริ่มต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งการอยู่ร่วมกันของชุมชนนั้นๆ ก่อร่าง

ให้เกิดเป็นวัฒนธรรม และคนในท้องถิ่นนั่นเองที่สะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน จนก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้น ดังนั้น กลไกการพัฒนาแบบวัฒนธรรมนำเศรษฐกิจ คือ การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน โดยให้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่น แล้วจึงปรับเป็นระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน เป็นวัฒนธรรม มีแบบแผนร่วมกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทุกแห่งจะมีเกียรติเสมอกันทำในสิ่งที่เป็นจุดแข็งของเรา พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเศรษฐกิจควบคู่ไปกับความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

กระบวนการที่เสนอแนะจากการค้นพบของแผนงานวิจัยนี้ คือ การสืบค้น การร้อยเรียงและการสร้างสรรค์ เป็นแนวคิด ผู้นำที่ดีในการสร้างกลไกนี้ได้ควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ 1. เริ่มต้นที่ความมีจิตอาสา นึกถึงส่วนร่วม 2. มีความสุจริต 3. มีปัญญา 4. สื่อสารได้ดี 5. เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

ข้อเสนอแนะ

Tourism -Community based Design ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายประโยชน์ สามด้าน คือ

1. การกระจายเวลาในการท่องเที่ยวและการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว (Distribution of time)
2. การเดินทางกระจายไปในเมืองหลัก เมืองรองได้ทั่วถึง (Distribution of Place)
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดประโยชน์กับภาคส่วนและอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และไม่เกี่ยวข้องโดยตรง (Distribution to other sectors)